

CHILE BULLETINEN

Nr 4/87

Ärg 15

Pris 10 kr

Redaktion:

Rosemarie Andersson, Margareta Björling,
Ulrika Johansson, Jonas Ljungstedt och
Thomas Gustafsson

Ansvarig utgivare: Margareta Björling

Tryckeri: Tryckop, Stockholm

Pressläggning: 17 november 1987

Omslagsfoto: Håkan Elofsson

Prenumerationspris: 50 kronor för 4 nr.
(Myndigheter och institutioner: 70 kr)
Betala på pg 50488-6, Chilebulletinen.
Ange från vilket nummer prenumerationen
skall börja.

Stödprenumeration: 100 kronor

Medlemskap i Chilekommittén inkluderar
prenumeration på Chilebulletinen. Betala
150 kr på pg 88 72 33-5

Adressändringar sändes till: Chilekommittén,
Box 622, 101 28 Stockholm

CHILEKOMMITTÉN

Adress: Box 622, 101 28 Stockholm

Telefon: 08/40 53 04

Besöksadress: Solidaritetshuset, Barnängs-
gatan 23

Chilekommitténs målsättning är att politiskt
och materiellt stödja motståndskampen i Chile.
Insamlade medel går oavkortat till motståndskam-
pen inne i Chile.

Chilekommitténs plattform: Bekämpa im-
perialismen, Stöd motståndet - Bojkotta
diktaturen, Frige de politiska fångarna,
Stöd det chilenska folkets kamp för socialism,
Stöd arbetarrörelsen i Chile

Chilekommitténs solidaritetsfond

Pg 65 39 28 - 2

**Chilekommitténs kampfond
(solidaritetsarbetet i Sverige)**

Pg 88 72 33 - 5

ROCKMÄRKET!

Chilekommitténs nygamla rockmärke
finns nu åter i lager.

Skicka din beställning till:

Chilekommittén, Box 622,
101 28 Stockholm.

Bifoga 5 kr i frimärken plus adresserat
och frankerat svarskuvert.

Ledare:

Börjar det blåsa kallt i Sverige? Isiga, ogästvänliga vindar från Österlen. Med fördomsfulla argument har Sven-Olle Olsson i Sjöbo lyckats få sin folkomröstning i flyktingfrågan.

Invandrarfientligheten döljs bakom kvasidemokratiskt struntprat. Den självklara och allmänmänskliga skyldigheten att ställa upp för flyktingarna får inte dribblas bort på detta byfåneaktiga sätt.

Den starka opinionen för flyktingar som faktiskt finns i Sjöbo, verkar vara villrådig inför folkomröstningen. Rösta ja till flyktingar eller bojkotta spektaklet?

Kommer Sven-Olle att lyckas med samma »söndra och härska»-taktik som Pinochet i Chile gentemot oppositionen? Liknande frågor ställs där inför diktaturens folkomröstning, presidentval med bara en kandidat - Pinochet. Skriva in sig i valregistren eller bojkotta spektaklet?

De splittrade politiska partierna har att ta ställning till en fråga som orsakar ytterligare splittring. Politik på Pinochets villkor.

De som lyckas bäst i kampen mot diktaturen är olika sociala och fackliga organisationer. Ett exempel på detta är konflikten på Universidad de Chile i Santiago nu i höst.

Rektorns planer på att privatisera universitetet och därmed också kraftigt försämra den högre utbildningen, framkallade kraftiga protester bland lärare och studenter. Protester som nu har lett till rektorns avgång.

I Centralamerika har fredsplanen som de fem olika staterna enats om väckt förhoppningar över hela världen. Tyvärr verkar massmedia mest intressera sig för om sandinisterna i Nicaragua uppfyller sin del i avtalet.

Vad regeringarna i grannländerna gör, eller snarare inte gör, glöms bort. Bland annat Honduras som hittills inte gjort någonting för att få bort contras från sitt territorium.

Nicaragua utsätts för mycket hård press. Därför är den internationella solidariteten viktig. Här i Sverige är det många olika organisationer som har engagerat sig för Nicaragua, bland annat nu i november under kampanjveckan »Nicaragua måste överleva!»

Det är glädjande att folkrörelsesverige ställer upp för Nicaragua.

INNEHÅLL:

3. Chile: Intervju med Hans Göran Franck
6. Chile: Laglig kamp i olagligt samhälle
8. Chile: Att studera är en rättighet, inte ett privilegium!
10. Chile: Oppositionspressen: en återblick på massmedia under diktaturen
14. Gatans barn: De lever på resterna från de rikas bord
16. Chile: Dagbok
18. Argentinas militärer gavs amnesti
21. Dikter av två chilenska exil-poeter
24. Asylkommittén: Svensk lag måste följas!
25. Recension: »En otrolig historia?» av Siv Widerberg
26. Centralamerika: Fredsplanen
27. Nyheter och Kommentarer
- Recension: »En levnadsberättelse» av Hebe de Bonafini
28. Recept: Chilenska piroger

Hans Göran Franck:

UNDERSKATTA INTE OPPOSITIONEN I CHILE

– Oppositionen i Chile kan mycket väl vinna nästa års val. Och ett valnederlag skulle allvarligt försvaga regimen och minska dess handlingskraft.

Det säger (s)-riksdagsmannen Hans Göran Franck, som nyligen besökt Chile.

Demokratifrågan dominerade helt den politiska debatten när Hans Göran Franck besökte Chile i september. De två stora valkoalitionerna, vänsterfronten *Izquierda Unida* och center-högeralliansen *Acuerdo Nacional* hade båda just bestämt sig för att ställa upp i nästa års folkomröstning.

I folkomröstningen ska chilenerna säga ja eller nej till en av militärjuntan utsedd presidentkandidat som ska styra landet fram till 1997. Vem som blir kandidat är ännu inte klart, men Hans Göran Franck är övertygad om att det blir Pinochet, trots att två av juntans generaler antytt

att de vill ha en »civil kandidat i 50-årsåldern», en beskrivning som knappast stämmer in på Pinochet.

Hans Göran Franck tar emot på sitt advokatkontor på Kungsgatan i centrala Stockholm. Telefonen ringer oavbrutet och i väntrummet sitter en grupp flyktingar tålmodigt och väntar.

Hans Göran Franck lutar sig lugnt tillbaka i skrivbordsstolen och drar ett djupt bloss på sin pipa.

– Mycket har förändrats sedan jag var i Chile förra gången, säger han.

Franck är en av förgrundsgestalterna

inom svensk socialdemokrati när det gäller solidariteten med det chilenska folket. Han besökte Chile första gången 1976. Andra gången, 1979, kom han inte längre än till flygplatsen. Han utvisades innan han ens kommit in i landet.

– Chile är fattigare än jag mindes det. Till och med medelklassen, som stödde militärkuppen 1973, har långsamt glidit in i fattigdomen. Det blev helt uppenbart inte som de tänkte sig och idag är många missnöjda och ställer sig bakom kravet på demokrati.

► Om en majoritet röstar nej till juntans kandidat kommer presidentval att hållas inom ett år, men endast partier godkända i grundlagen får ställa upp.

– Jag tror att oppositionen har stor chans att vinna valet och få igenom ett nej till regimens kandidat. Färiska Gallup-undersökningar visar att över 80 procent av befolkningen vill bli av med juntan, säger Hans Göran Franck.

Utnyttjar massmedia

Visserligen är parterna inte särskilt jämspelta. Juntan har praktiskt taget hela massmedia till sitt förfogande. Pinochet har redan inlett sin valkampanj och utnyttjar skickligt massmedia för att lansera sig själv som civil ledare.

– När jag var i Chile såg man ofta bilder på Pinochet, civilklädd och fotograferad tillsammans med barn, i tidningarna. Men jag tror bara att det kan ha en marginell verkan.

– Det som oroar mig mera är att Pinochet gör ett stort nummer av det politiska våldet. Han försöker skrämma upp folk och inpränta budskapet att det kommer att bli kaos om oppositionen vinner.

Än så länge går valregistreringen trögt. Vid Francks besök hade bara två miljoner chilénare skrivit in sig i vallängderna, och enligt de flesta bedömare måste minst sex miljoner registrera sig för att oppositionen ska ha en chans att vinna.

Risk för valfusk

– Men även om tillräckligt många registrerar sig så är utgången inte given. Jag tror att det finns stor risk för valfusk. Det är ju juntan som kontrollerar hela valapparaten, säger Hans Göran Franck.

Enligt författningen ska Pinochet – även om oppositionen vinner – sitta kvar ytterligare ett år innan nya presidentval hålls. Franck varnar för att detta ger juntan god tid att planera för hur den ska hålla sig kvar vid makten.

– Det hinner hända mycket under den tiden. Regimen kan till exempel säga att den politiska situationen i landet förändrats och att man måste införa belägringstillstånd.

En majoritet inom oppositionen anser att juntan måste avgå innan fria presidentval kan hållas. Men kristdemokraterna, som är tongivande inom oppositionen, fick i somras en ny, mera konservativ ledning och har nu ändrat inställning i frågan. Enligt kristdemokraterna bör oppositionen satsa på försoning – inte konfrontation – och de tror att juntan självmant kommer att utlysa fria val.

Hårt slag

Hans Göran Franck anser att kristdemokraterna underskattar regimens styrka. Men han medger att en valförlust skulle innebära ett hårt slag för juntan.

– Politik är inte matematik. Försvagas en diktaturregim på några punkter så kan det ske en försvagning och uppluckring på andra punkter också.

– Juntans aktionskraft skulle minska medan aktiviteten inom oppositionen

skulle öka. Folk skulle bli mera frispråkiga och kravet på fria val växa sig ännu starkare.

Hans Göran Franck är alltså trots allt ganska optimistisk om de kommande valen. Han tror att folkomröstningen kan bli en vändpunkt.

– Det är visserligen för tidigt att säga något om utvecklingen. Det går inte att sitta och lägga pussel efter en statisk bild, allt förändras ju ständigt. Men vi bör inte underskatta oppositionen. Det finns ingen anledning att vara pessimistisk bara för att det har tagit lång tid...

Väpnad kamp tvistefråga

En fråga som bidragit till att splittra oppositionen är synen på väpnad kamp för att störta regimen. Mordattentatet mot Pinochet förra hösten och kidnappningen av översten Carreno i augusti – två attentat som tillskrivits vänstergerillan patriotiska fronten Manuel Rodriguez – har enhälligt fördömts av alla partier utom kommunisterna och MIR.

– Stödjer du patriotiska fronten Manuel Rodriguez?

– Nej, den väpnade kampen har en

negativ inverkan, även om man naturligtvis kan förklara varför människor blir desperata och slutar tro på fredliga metoder.

– Vad menar du med negativ inverkan?

– Oppositionen försöker få bort Pinochet genom att besegra honom på hans egen planhalva, det vill säga att besegra honom i valet. Men den strategin motverkas av gerillan. Många chilénare blir skrämda av våldet och röstar på Pinochet.

– Men i andra länder, till exempel i Sydafrika, arbetar motståndsrörelsen både med sabotage och andra väpnade aktioner och med politisk massmobilisering?

– När alla fredliga vägar är uttömda så återstår inget annat än våld för att störta en regim. Men i Chile bedömer inte oppositionen ännu den väpnade kampen som en sista utväg.

Tror du att det skulle finnas förutsättningar för väpnad kamp i Chile?

– Nej, knappast. Det finns inget uppland för en gerillarörelse, ingen reträttplats där rebellerna kan söka skydd. Och i Chile är det svårt med tillförsel av vapen och annan nödvändig utrustning.

Chansen att en gerillarörelse skulle nå framgång bedömer jag som minimal.

Hotas av dödsstraff

Hans Göran Franck driver en advokatfirma vid sidan av jobbet som riksdagsman. Före avresan till Chile träffade han Julia Escobar, hustru till 32-årige Rolando Cartagena Cordova, som är en av de 15 fångar som hotas av dödsstraff i Chile. Julia Escobar bad honom att besöka hennes man i Allmänna fängelset i Santiago.

– Det lyckades jag också göra, berättar Hans Göran Franck. Rolando Cartagena Cordova föreföll vara i god kondition. Han har utsatts för svårt tortyr, bland annat med elektriska instrument, men nu lämnas hans ifred.

Rolando Cartagena har suttit fängslad i sex år utan dom. Han anklagas för flera rån och för mordet på en polis. Åklagaren grundar åtalet på medgivanden Cartagena gjort under tortyr. Några bindande bevis finns dock inte, enligt Hans Göran Franck, som talat med Cartagenas advokat i Chile.

Domen mot Rolando Cartagena kan falla när som helst. Flera västeuropeiska

regeringar har erbjudit asyl åt honom och de övriga som dömts eller riskerar att dömas till döden. Sverige har än så länge avvaktat, men Hans Göran Franck hoppas få ett positivt svar av utrikesminister Sten Andersson i riksdagen den 24 november.

Ingjuta skräck

Franck tror att syftet med dödsdomarna är att ingjuta skräck i befolkningen.

– Men jag tror att de motverkar sitt syfte. Domarna har fördömts av alla, från höger till vänster, och har snarare haft en mobiliserande effekt, säger han.

Hans Göran Franck träffade också den fängslade vänsterledaren Clodomiro Almeyda i Santiago. Almeyda var utrikesminister i Salvador Allendes regering. Han fängslades i mars när han återvände hem efter fjorton år i exil. I somras valdes han till ordförande i vänsterkoalitionen Izquierda Unida och är idag vänsterns obestridda ledare.

Almeyda står åtalad inför tre olika domstolar. En av åtalpunkterna är att han återvänt illegalt till Chile. Tidigare bedömdes detta som ett grovt brott och

kunde leda till fängelsestraff på upp till 20 år, men idag leder det sällan till annat än böter.

Däremot kan åtalet mot Almeyda för terrorism få allvarliga konsekvenser. Målet ska inom kort tas upp i Högsta domstolen och om Almeyda blir fälld kan han få upp till tio års fängelse. En sådan dom skulle också bli prejudicerande.

Den tredje åtalpunkten gäller brott mot 8:e paragrafen i konstitutionen som förbjuder individer och organisationer att hysa åsikter som stör ordningen. Det sägs uttryckligen att det är brottsligt att hysa marxistiska åsikter.

Det är första gången som paragraf 8 åberopas mot en enskild person. Om Almeyda döms kan han fråntas sina politiska rättigheter, det vill säga rätten att rösta och att ställa upp som kandidat i val. Han kan också förbjudas att skriva i tidningar och att tala i radio.

– Almeyda verkade trots allvaret i åtalpunkterna vara i mycket god kondition. Han redogjorde för alla detaljer i åtalen och verkade optimistisk inför framtiden, berättar Hans Göran Franck, som träffade Almeyda två timmar i fängelset.

Fler tryckfrihetsmål

Sedan militärjuntan upphävde förhandscensuren mot massmedia har antalet tryckfrihetsmål som behandlats i militära domstolar ökat markant. Åtal har till exempel väckts mot de ansvariga utgivarna för fyra oppositionstidningar för att de publicerat uttalanden som strider mot paragraf 8.

Men enligt Hans Göran Franck är detta ändå inte de allvarligaste inskränkningarna i de mänskliga fri- och rättigheterna på senare tid.

– Under det senaste året har antalet gripanden och arresteringar ökat kraftigt. Kortarresteringar i massomfattning har blivit juntans viktigaste vapen mot oppositionen.

– Antalet politiska fångar låg tidigare omkring 400–500, men idag är det uppe i över 1 000.

Avbryta stöd

Vad kan man då göra för att stödja det chilenska folket?

– Det viktigaste är att förmå andra länder att avbryta sitt stöd till juntan. Att stoppa alla lån, allt bistånd, all vapenexport och allt politiskt utbyte med Chile. Det kan Sverige göra genom bilaterala kontakter.

– Att kräva ekonomiska sanktioner är en återvändsgränd eftersom det inte går att få en majoritet för det i FN. Oppositionen i Chile uppmanar heller inte till bojkott.

Vad kan vanligt folk göra?

– Det är viktigt att vi upprätthåller en folklig bojkott av chilenska varor. Och att vi uppmanar svenska företag att frivilligt begränsa sin verksamhet i Chile.

SUSANNE PALME

LAGLIG KAMP I

Skillnaderna mellan lagstiftande, verkställande och dömande makt har alltmer suddats ut i Chile. Militären både stiftar lagar, fängslar och dömer.

Men regimen har ett behov av att kunna visa upp en fasad som åtminstone liknar en rättsstat, både inför världsoptionen och inför det egna folket. Det ger ett visst utrymme för en juridisk kamp, som i enskilda fall kan leda till framgång.

Chilebulletinen har träffat två advokater i Chile, Alfonso Insunza och Hector Salazar.

– Som advokat är det inte mycket jag kan göra, när lärarna avskedats enligt gällande lagar. Men att det gått lagligt till innebär ju inte att det måste vara rätt.

Han skrattar åt sin absurda situation och suckar uppgivet. Genom en rad administrativa beslut och nya lagar hade lärarna förts över från den offentliga sektorns relativa anställningstrygghet till osäkerheten på den privata sektorn. Det hade nu gjorts lagligt möjligt för borgmästarna att avskeda lärare efter eget godtycke.

Under dessa förhållanden kan det tyckas meningslöst att gå den juridiska vägen i kampen för rättvisan. Ändå är det just vad många advokater fortsätter med.

Alfonso Insunza är en av dem.

Avvisar lagarna

– Jag var en ung advokat 1973 och blev vittne till den hemska och ofattbara brutalitet av aldrig tidigare skadat slag som militärer begick efter kuppen. Jag har en bror som fängslades och försvann, jag har släktingar som förföljts, som lever i exilen. Alla vi chilensare har på ett eller annat sätt varit offer för detta förtryck.

Idag försvarar han ett par av de femton politiska fångar i Santiago som hotas av dödsstraff. En av dem, Carlos García Herrera, greps 1981. Han dömdes till döden av militärdomstolen 1984. Domen överklagades och var i juni 1987 uppe till prövning igen.

– Jag avvisar inte hjälp av advokat, säger Carlos García. Men jag förkastar att man försvarar mig på grundval av de lagar som diktaturen har infört. Jag accepterar endast att min advokat försvarar mig utifrån internationella överenskommelser, universellt erkända, och att han anmäler de godtyckligheter som begåtts av militärdomstolarna, särskilt den

legitimitet som de ger åt tortyren som ett medel att få fram bekännelser av fångarna.

Avtal förbjuder dödsstraff

Alfonso Insunza menar att det inte finns rättsligt underlag för en fällande dom, och pekar på rättsnormer från långt före 1973, enligt vilka man inte kan tillämpa dödsstraffet i fall som detta.

– Dessutom har Chile undertecknat en rad internationella avtal som förbjuder dödsstraff, bland annat OAS-pakten från San José, där den interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter uttryckligen slår fast att dödsstraff inte får tillämpas för politiska brott eller brott med politisk anknytning.

Insunza framhåller vidare att det aldrig tidigare i Chiles historia tillämpats dödsstraff under fredstid, med undantag för de ökända krigsrättegångarna under 1973. Morden på kommandanterna Schneider (1970) och Araya (aug -73) samt på f.d. ministern Perez Sujovic (1972) ledde till domar på högst 20 års fängelse.

I april bildades en sammanslutning av advokater som försvarar de politiska fångarna, för att hävda rätten till försvar och till förbättrade villkor för advokaternas arbete.

– Som advokat har jag inte haft tillräckliga resurser för att sköta mina klienters försvar. Jag har till exempel inte ens haft tillgång till förhørsprotokollen.

Vägrar legitimera diktaturen

Advokatsamfundets kongress 1986 framförde samma uppfattning som Carlos García, nämligen att alla juridiska argument inför domstolarna är olagliga och att de i själva verket legitimerar diktaturen.

– Vi advokater är medvetna om detta, men vi har å andra sidan den etiska förpliktelsen att uttömma alla juridiska resurser för att dödsstraffet inte ska tillämpas.

Skillnaderna mellan lagstiftande, verkställande och dömande makt har alltmer suddats ut i Chile. Militären både stiftar lagar, fängslar och dömer. Men regimen har ett behov av att kunna visa upp en fasad som åtminstone liknar en rättsstat, både inför världsoptionen och inför det egna folket. Det ger ett visst utrymme för en juridisk kamp, som i enskilda fall kan leda till framgång.

– Men övergreppen fortsätter med oförminskad styrka, idag som tidigare.

även om metoderna varierar. Domare som söker sanning och rättvisa straffas av regimen. Offren får ingen rättvisa.

– Orättvisorna, hungern, arbetslösheten och statens terrorism har lett till en ökning av det politiska våldet i samhället. Enda utvägen är att erövra demokratin. Men det går inte med hjälp av konstitutionen från 1980. Den är genomsyrad av doktrinen om nationell säkerhet och utarbetad med syftet att hålla kvar Pinochet och militären vid makten.

De brända ungdomarna

Hector Salazar är advokat på La Vicaría de la Solidaridad, den katolska kyrkans organisation för hjälp åt förtryckets offer. Han har tagit sig an fallet med de två ungdomarna som brändes av militären vid en protestdag den 2 juli 1986. Rodrigo Rojas Denecri dog av brännskadorna efter fyra dagar, medan Carmen Gloria Quintana överlevde.

Den första reaktionen från myndigheterna när de anklagades för denna händelse var den som vi vant oss vid under dessa fjorton år: att neka till delaktighet och ansvar för händelsen.

Under två veckor nekade militären till att man överhuvudtaget befunnit sig i närheten av platsen där ungdomarna brändes. Men utredningen, som leddes av en civil åklagare, visade att det

OLAGLIGT SAMHÄLLE

obestriddigen funnits militär personal i detta område.

– Då valde myndigheterna att erkänna att vad man tidigare sagt inte varit riktigt. Förklaringen till detta var att eftersom ingen patrull rapporterat om händelsen hade man utgått från att ingen militär varit inblandad.

Åklagaren byttes ut

Då byttes åklagaren mot en militär-åklagare och även ledamöterna i militärdomstolen byttes ut. Myndigheterna kunde återigen hävda teorin om en olyckshändelse. Enligt denna hade militären inte släckt elden tillräckligt snabbt, och de hade inte sett till att ungdomarna fått adekvat läkarvård. Militärens förklaring var att svåra brännskador inte ser så allvarliga ut förrän efter en tid, att patrullen fått order att åka till en annan del av staden och att ungdomarna då bett att få bli avsläppta.

– Så när det gäller att juridiskt få fram sanningen skulle jag vilja säga att vi haft en tillbakagång. Förra året uppnådde vi att en militärdomstol anklagade militärpatrullens befäl för *onödigt våld*, vilket innebar ett syfte att begå brottet. I år modifierades anklagelsen till *underlåtenhet* att hjälpa de skadade efter »olyckshändelsen». Och militärpatrullens

befäl, löjtnant Fernandez Dittus, har befordrats till kapten.

– Vi uppnådde emellertid att beslutet i domstolen inte var enhälligt. De två civila domarna stödde vår tes.

– När det sedan gäller själva utredningen tror vi att vi lyckats bevisa att Carmen Gloria och Rodrigo Rojas brändes med avsikt. Vi har också visat att patrullen ljugit och att patrullens ansvariga befäl också ljugit.

– Vidare tror jag att den allmänna opinionen, inom landet och utomlands, är övertygad om att ungdomarna greps, dränktes in med bensin och tändes på med avsikt samt att de sedan övergavs att dö på ett ensligt ställe.

Vågar inte vittna

Många som såg militären tända eid på ungdomarna har inte vågat vittna. Flera vittnen har hotats och kidnappats. Även advokaterna har hotats och utsatts för kidnappningsförsök.

– Alla är vi rädda, skrattar han. Det är en verklighet som det gäller att leva med. Det viktiga är att rädslan inte förlamar dig.

Trots myndigheternas övergrepp slås Hector Salazar av hur människorna bibehåller en respekt för lagen, för ett juridiskt rättsväsende och en rättsstat.

– De anhöriga till förtryckets offer kommer till La Vicaría för att be oss göra en framställan om skyddsåtgärder, skriva en besvärslaga eller anmäla en händelse. Jag tror detta är det främsta uttrycket för denna regerings misslyckande. Trots den systematiska brutalitet som de satt in mot folket under så många år så har detta folk fortsatt att ge ett civiliserat svar.

– Om man ser till det praktiska resultatet är det otvivelaktigt så att vi inte uppnått mycket. Men vi har alltid sett på detta arbete i ett mer historiskt perspektiv. De skyldiga kanske inte döms idag, men det samlas in bevis. Bevis som det om fem, tio år skulle vara omöjligt att samla in. När rättvisan en gång kommer att fungera igen kommer alla dessa vittnesmål och bevis att behövas, och vi bör redan nu göra vad vi kan för att detta framtida arbete ska bli möjligt.

TEXT OCH FOTO JOHAN SOLANDER

Vid pressläggningen av detta nummer meddelas att militärdomstolen ändrat dödsdomen mot Carlos García till livstids fängelse, sedan en av de civila domarna gått emot dödsstraffet.

»Att studera är en rättighet, inte ett privilegium!» löd parollen vid studentprotester i Valparaiso den 9 juni i år. Studenterna i Chile är en stridbar grupp, som ofta vågar sig ut på gatorna för att protestera mot orättvisorna. Universiteten har blivit politiska andningshål.

Susanne besökte Chile i somras och upplevde stämningen bland studenterna.

Bara två dagar efter att ha anlänt till diktaturens Chile fick jag lära känna de metoder som regimen militärer använder för att bekämpa studenternas protester mot allt sämre studerandevillkor.

Under en fridsam turistpromenad på Valparaisos kullar passerade jag en skola för pojkar i tioårsåldern. I fönstren trängdes pojkarna, skrikande allt vad de förmådde: »Y va a caer, y va a caer» (Och hans ska falla) med sina knutna händer lyfta. Medan jag, smått förundrad över så små grabbars politisering, vinkade till dem kände jag plötsligt att mina ögon började fyllas av tårar, att min näsa började rinna och att det började svida fruktansvärt i halsen. Jag tittade mig om-

kring och såg att alla lugnt och stilla som den naturligaste sak i världen hade tagit upp en näsduk eller något annat tygstycke och täckt över sina munnar och näsor och börjat röra sig i riktning från stadens centrum.

Oskyldiga drabbas av tårgas

Jag blev snart upplyst om att det jag led av var tårgasbomber. Min första känsla var en fruktansvärd ilska över hur man kan fälla så många tårgasbomber att oskyldiga människor på flera kvarters avstånd gråter och snörvlar och mår illa trots att de inte har ett dugg med protesterna att göra. Jag blev också förvånad över hur lugnt alla verkade ta det, man bara försökte komma därifrån så fort som möjligt. Människorna verkar ha fått en viss vana vid tårgas.

I alla fall sprang jag snörvlande mot strömmen av människor för att ta reda på vad som var på gång. Väl framme vid Katolska Universitetet upptäckte jag att hela gatan utanför universitetets huvudbyggnad var avspärrad och att tårgasen låg som en tjock och vit dimma och täckte allt som hände vid byggnaden. Under den dryga timmen jag höll mig kvar i närheten såg jag hur militärpolisen brutalt släpade in två studenter i sina specialbilar. Jag började också bli rädd, en

förlamande rädsla spred sig i hela kroppen och gjorde mig liten och förskrämd.

Osäkerhet och skräck

Det var inte så mycket en rädsla inför brutaliteten jag såg, utan mer en rädsla inför det okända, man visste inte riktigt vem som skulle bli drabbad eftersom militärpolisen verkade vara så nyckfull. Till exempel sa någon till mig att jag skulle ta bort min schal som jag bundit över näsa och mun som skydd mot tårgasen, eftersom jag kunde tas för någon som maskerad deltog i protesterna. Jag blev plötsligt medveten om vad det innebär för vanligt folk att leva i en militärdiktatur. Även om man inte på något sätt är politiskt aktiv kan man alltså råka ut för militärens brutalitet. Osäkerheten och skräcken har spridit sig bland i stort sett alla befolkningskikt. Men mitt i all rädsla upptäckte jag också gemenskapen och solidariteten bland människorna när jag darrande stod där och försökte fotografera allt som hände, livrädd för att militärpolisen skulle upptäcka och lägga beslag på min kamera. Man ställde sig runt mig för att förhindra att polisen skulle se mig och jag kände mig mycket bättre till mods.

Så småningom blev det lite lugnare och jag lyckades få ett samtal med Ricardo, en av studentledarna som berättade för

mig vad protesterna gällde. Studenterna håller på att mista de få ekonomiska rättigheter som de faktiskt har haft och universitetet förvandlas till en plats för överklassen som har råd att betala för sig. Hittills har studenter i knappa omständigheter kunnat få bidrag till mat och bostad, men nu dras de bidragen in på grund av minskade anslag. Resultatet blir att många studenter lever på svältgränsen eller helt enkelt får sluta studera. Dessutom kostar det mycket att skriva in sig på universitetet.

För att splittra enigheten bland studenterna och förhindra dem från att samlas har man vid Katolska Universitetet i Valparaiso spritt ut fakulteterna över hela staden och även i Vina del Mar, dess tvillingstad. Detta har inneburit ökade administrationskostnader och även detta gällde protesterna.

Antalet anhållna studenter den här dagen blev tio. Nio av dem släpptes på natten. Jag fick tillfälle att prata med en av dem, som berättade att han hade fått en lårgasbomb på ryggen under protesterna. Vid förhören hos polisen hade han blivit misshandlad med sparkar och batongslag. Ett av hans fingrar var nästan krossat och i pannan hade han en stor utgjutning. Inte nog med detta, innan han släpptes blev han tvingad att underteckna ett papper där han intygade att han hade blivit väl behandlad.

Fortfarande fängslad

En student blev kvar hos polisen och senare satt i fängelse. Några studenter bröt sig dagen efter in på universitetets huvudbyggnad och ockuperade en lokal för att inleda en fem dagar lång hungerstrejk med syftet att få studenten, Ariel Córdova, frisläppt. När man avslutade hungerstrejken, som även blev uppmärksammas i lokalpressen, hade man fått löfte om att Ariel skulle få en advokat. Tre månader efter fängslandet satt han fortfarande i fängelset och det lär väl dröja länge innan han kommer därifrån, eftersom den juridiska processen fram till ett domslut för det mesta dröjer upp till två år och ibland mer.

Bakom rökridder försöker militärpolisen att rensa ut universitetet.

De övriga studenterna var som sagt inte överksamma när det gällde att påverka Ariels situation. Förutom hungerstrejken, uppsökte man olika organisationer, universitetsledningen och till och med polis- och fängelsemyndigheterna för att på alla sätt påverka att han skulle släppas. Man kontaktade oppositionstidningar för att de skulle uppmärksamma fallet, vilket också skedde och på det rent praktiska planet samlade man in filter och mat till honom.

Delade ut gratis mat

Dagen efter protesterna fortsatte studenternas aktiviteter. Den här gången mindre våldsamt. Vid ett möte på ingenjörsfakulteten beslutade man att ockupera en studentmatsal och dela ut maten gratis till alla studenter. Det gick lugnt till; en av studentledarna ställde sig på ett bord och ropade ut en förklaring att härmed var matsalen ockuperad och att den personal som inte ville stanna kvar för att sitta vid sida vid sida med studenterna arbeta var fri att ge sig iväg. En del personal gick stilla därifrån, medan andra

stannade kvar och jobbade tillsammans med de studenter som övertog allt jobb i köket med matutdelning, brickinlämning, diskning mm. Och den här dagen fick alltså nästan alla studenter äta sig mätta. De sista som kom fick nöja sig med lite urvattnad soppa, men alla fick i alla fall något.

Studenter och lärare i strejk

De allra flesta studenter jag träffade i Valparaiso har någon gång varit anhållna kortare eller längre tid, andra sitter fortfarande i fängelse efter att ha deltagit i de ofta förekommande studentprotesterna. Och många som deltagit i protester blir relegerade från universitetsstudierna, men trots allt fortsätter studenterna att protestera mot den allt sämre situationen. Den 24 och 25 juni i år proklamerade man en strejk, där även lärarna deltog. Uppslutningen blev nästan total.

Trots »vädring» kändes dagen efter lårgasen inne i universitetbyggnaden.

Sedan den politiska öppningen 1983 har man vid universitetet hållit fria och demokratiska val och valdeltagandet är uppåt 80 procent (jämför med svenska universitet där det ofta är under 20 procent). Universitetet har blivit ett politiskt andningshål trots att rektorerna utses av regimen och ofta är gamla militärer.

Många studenter har inget att förlora på att delta i protester, eftersom deras situation redan är så dålig. Inte heller håller man sig strikt till studentfrågor, utan man bryr sig också om vad som händer för övrigt i landet och kräver Pinochets avgång. Här i Sverige omhuldas ju alltför ofta den så kallade »student as such»-principen som innebär att studenter inte ska lägga sig i några andra politiska frågor än dem som gäller studenterna själva.

Kanske ska man söka lösningen för det chilenska folkets kamp mot diktaturen bland studenterna, som så ofta vågar sig ut på gatorna för att protestera mot orättvisorna som skapats under 14 år av diktatur.

Personal och studenter hjälps åt vid ockupationen av studentmatsal.

TEXT OCH FOTO: SUSANNE H.

Oppositionspressen i Chile

– Situationen för yttrandefriheten är katastrofal. Och vi räknar inte med några förbättringar under 1987.

Det skriver Chiles journalistförbund, *Colegio de Periodistas*, i sin årsrapport.

Journalistförbundet överdriver inte i sin rapport. Nyligen arresterades två journalister från den oppositionella dagstidningen *Fortín Mapocho*. Anklagelsepunkten var förtal mot de väpnade styrkorna.

Detta är bara ett fall den senaste tiden. Skräck och fruktan hör till yrket för en oppositionell journalist i dagens Chile. Minst 20 journalister, bland dem ordföranden i journalistförbundet, *Ignacio Gonzales*, har hotats till livet i år. De flesta genom anonyma telefonsamtal, eller lika anonyma brev.

Anhållna

Flera journalister sitter också anhållna, de har gripits i samband med demonstrationer.

Men trots riskerna är förbundet förhållandevis hård i sitt fördömande av regimen:

– Regeringen verkar vara fast besluten att eliminera oberoende och icke-regeringsvänlig press.

Men mer frispråkigt vågar journalistförbundet inte vara i sin rapport. De lever ju i landet. Och enligt nyhetsbyrån *IPS* används alla metoder av regimen för att skrämja medierna till tystnad...

Men dagens Chile är inte, om någon tror det efter den dystra rapporten från det chilenska journalistförbundet, ett land där oppositionen är helt tystad. Efter kuppen skrotades visserligen den fria chilenska pressen. Enbart de fåtaliga tidningar som ägdes av staten – och således helt kom att kontrolleras av militärregimen – och de massmedier som ägdes av företag som sympatiserade med kuppen, tilläts fortsätta sin utgivning. Dessa sympatiserande tidningar var *El Mercurio*, *La Tercera* och *La Segunda*, samt veckotidningarna *Ercilla* och *Que Pasa*.

Självkritiskt

Nu i efterhand är det många chilenska journalister som talar mycket själv-

kritiskt om sin kärs agerande under denna första tid av militärdiktatur. Trots förtrycket menar de att det borde ha varit möjligt att agera med större värdighet och självständighet. De pekar på Brasilien, där pressen – också den stora dagspressen – aldrig underordnade sig på samma sätt som den gjorde i Chile. »Men här valdes samarbetets och uppgivenhetens bekvämlighet», konstaterar en av chefredaktörerna för dagens oppositionstidningar.

Det första försöket att publicera en självständig tidning togs av en grupp människor som fram till dess upplösning arbetade inom *Comité por la Paz* (fredskommittén). Man sökte tillstånd att ge ut en bulletin med internationella nyheter och fick den 26 juli 1976 rätt att på prov ge ut en publikation »vars innehåll helt och hållet ska bestå av internationella nyheter och ekonomiska analyser kring internationella problem». Under de första 21 numren måste redaktionen skicka originalen för godkännande innan tidskriften kunde tryckas. Efter denna provotid fick *APSI*, som den första oppositionstidningen hette, sitt utgivningsbevis. *APSI* publicerades var 14:e dag och distribuerades via kioskerna.

Snart utökades också antalet oppositionstidningar med *Solidaridad* och *HOY*.

Solidaridad, som började komma ut i slutet av 1976 publicerades av *La Vicaria de Solidaridad*, den kyrkliga solidaritetsorganisation som ersatt *Comité por la Paz*. Tidningen kom ut var 14:e dag och distribuerades via kyrkans egna kanaler. Dess centrala teman var, förutom *Vicarians* egna aktiviteter, frågor som rörde mänskliga rättigheter, sociala, ekonomiska och fackliga problem bland de fattigaste grupperna i samhället både i städerna och på landsbygden och situationen för ungdomen. *Solidaridad* organiserade ofta diskussionsfora som redovisades i tidningens spalter.

HOY

Under 1977 fick veckotidningen *HOY*, efter mycket krångel, utgivningsbevis. Tidningen startades av en grupp journalister med *Emilio Filippi* i spetsen, som tidigare arbetat på *Ercilla*, men som lämnat den tidningen i protest sedan tidningsledningen, efter ägarbyte, försökt ändra tidningens inriktning och censurerat journalisternas texter.

Dessa tre nya, mot regimen opposi-

tionella tidningar representerade också för Chile nya typer av ägarförhållanden. Det normala i Chile hade varit att massmedia antingen ägts av de politiska partierna eller av privata företagargrupper. Med *Solidaridad* gick nu den katolska kyrkan in i massmediavärlden på ett mer genomgripande sätt än tidigare och i *APSI* och *HOY* hade de arbetande journalisterna ägarandelar, vilket var nytt för Chile.

Att en viss oppositionspress tilläts komma ut innebar inte att regimen kontroll över pressen försvunnit. Under 1977 drogs en av *La Tercera*s upplagor in och tidningen utsattes för förensensur. *Radio Balmaceda* stängdes definitivt. Under 1978 stängdes *La Segunda* under 48 timmar. *HOY* förbjöds att komma ut under två månader. Dessutom nekade regimen granskningsbyrå *DINACOS* att ge tillstånd till flera ansökningar om att starta tidningar.

Men under 1978 bildas också vad som så småningom blir fjortondagars- och numera veckotidningen *Analisis*. Initiativet till tidningen kom från *La Academia de Humanismo Cristiano*, som är en alternativ vetenskaplig paraplyorganisation som initierats av den förre kardinalen *Raul Silva Henríquez*, och tanken var till en början att publicera en renodlat akademisk tidskrift.

Fler tillstånd

Under 1979 begärde *APSI* tillstånd av *DINACOS* att också publicera en avdelning med nationella nyheter i tidningen. *DINACOS* gav ett något kryptiskt svar i vilket det sas att ett sådant tillstånd »inte hör till saken», eftersom det rörde sig om en ny avdelning i en redan existerande tidning och inte en ny tidning. Och *DINACOS* uppgift var ju att ge utgivningstillstånd till nya publikationer. Tidningen tolkade svaret som ett implicit »ja» och kom från mitten av 1979 ut med både nationella och internationella nyheter.

Andra icke-officiella tidningar som kom ut under den här tiden var *Hacienda Camino*, som publicerades av *Instituto Chileno de Educación Cooperativa*. Tidningen var gratis och upphörde 1982, då den internationella finansiering som möjliggjort den tog slut.

En annan – och kanske mer dyna-►

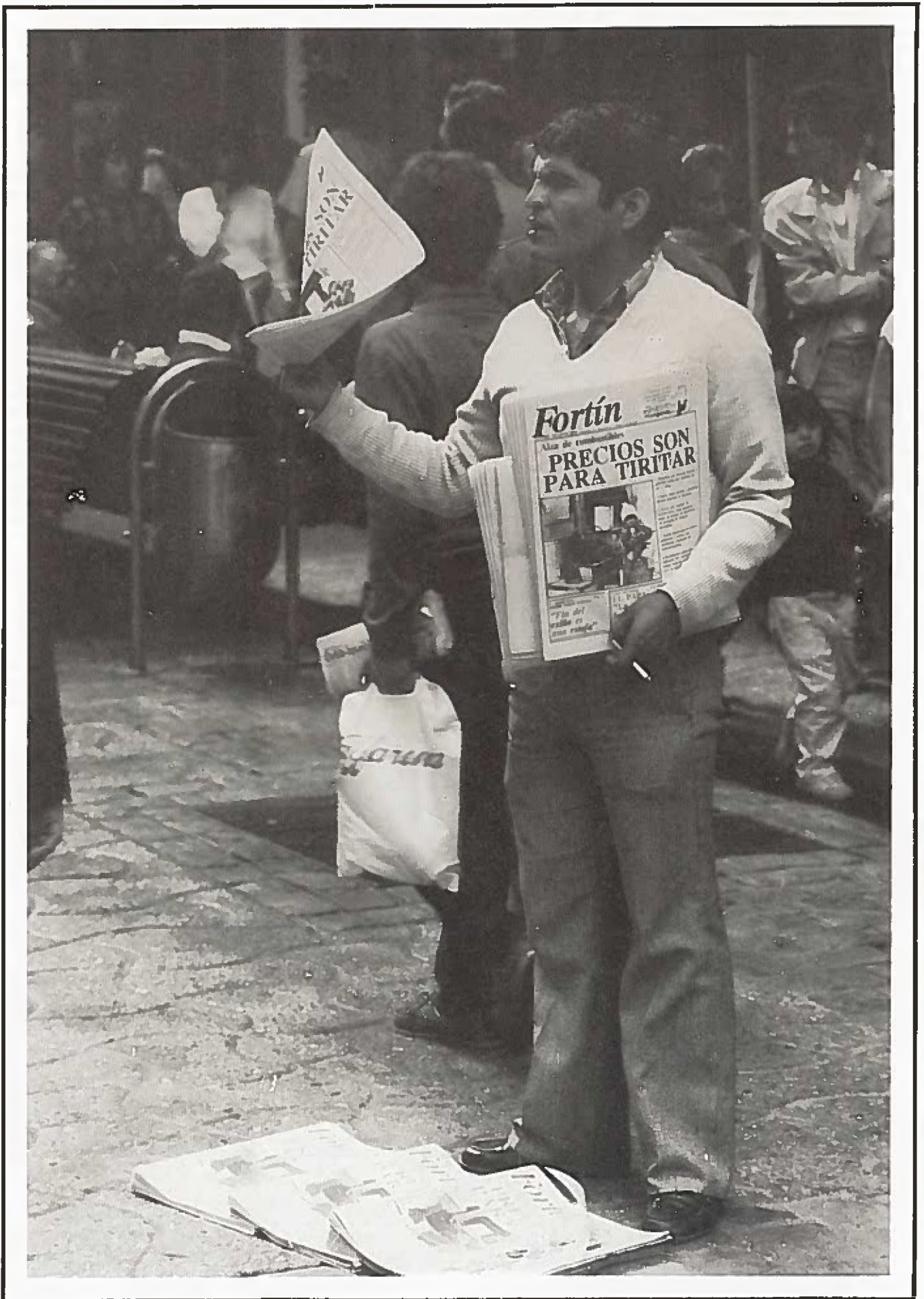

Foto: Johan Solander

► misk – tidning var *La Bicicleta*, gavs ut av ungdomar från den alternativa kulturmiljön. Tidningen finansierades till stor del med frivilliga bidrag och delvis genom försäljning av konsthantverk, som utfördes av tidningens journalister och/eller anhängare. När tidningen började publicera bilagor med noter och sångtexter av kända »canta-autores» (Violeta Parra, Silvio Rodríguez etc) fick den ett genombrott bland breda ungdomsgrupper och började också distribueras via kioskerna.

Dessa sex icke-officiella tidningar nådde, enligt vissa beräkningar, en samlad månatlig upplaga under 1979 på 70 000 exemplar (dock uppges inte i den siffran hur stor del gratistidningen *Haciendo Camino* upptar eller om 14-dagartidningarnas bägge upplagor och HOYs fyra upplagor summeras).

Ny grundlag

Under 1980 antogs en ny grundlag som formellt garanterar pressfrihet. Dock måste fortfarande regeringen ge tillstånd till nya publikationer och presidenten har dessutom nu den beryktade 24:e paragrafen (»övergångsparagrafen»), som ger honom närmast absoluta maktbefogenheter, till sitt förfogande.

Den nya grundlagen innebar att de redan existerande tidningarna accepterades de facto.

Det skedde överhuvudtaget en vidgning av tidningsmarknaden kring 1980. Den kvarvarande »ekonomiska boomen» möjliggjorde en allmän upplageökning. De flesta av de nya tidningarna var dock banala och ytliga och inte sällan delar av stora internationella konsortier; *Vanidades*, *Bravo*, *Ideas*, *Buen Hogar*, *Paula*, *Carola*, *Selecciones de Readers Digest*...

Ett relativt undantag utgjorde fjortondagartidningen *Cosas*, som började komma ut redan 1977. *Cosas* bestod – och består – av en märklig blandning av skvallerartiklar om det internationella jetsetet och inträngande intervjuer med landets makthavare. Några av Chiles bästa journalister (Raquel Correa, Malu Sierra, Elisabeth Suberseaux) utvecklade i *Cosas* en intervjuteknik som dels gav mer information än den intervjuade ville ge och dels var respektlös och ibland till och med provokativ. (De tre nämnda journalisterna publicerade för övrigt en bok 1984 med titeln »Los generales en el poder», som just består av intervjuer med ledande generaler gjorda mellan 1973-1982.)

Inrikesministern tar över

1981 överförs befogenheten att ge utgivningstillstånd för nya publikationer från DINACOS till inrikesministern.

I augusti 1981 inleds en juridisk kamp mellan regeringen och tidningen APSI, som kommer att bli betecknande för hur tidningarna i fortsättningen försöker försvara sin rätt att fritt informera. Konflikten började med att regeringen, via DINACOS, krävde att APSI skulle återgå till att enbart publicera internationella nyheter.

APSI valde att ändå publicera det nummer som redan var färdigproducerat – och som innehöll både nationella och internationella nyheter – men vände sig samtidigt till domstolen för att denna skulle ta ställning till huruvida tidningen, enligt lagen, hade rätt att publicera nationella nyheter.

Under 1982 började en ny kulturtidskrift *Pluma y Pincel*, som ursprungligen grundades av chilenska journa-

listerna i Buenos Aires, att komma ut.

I mitten av 1983 upphävdes för-censuren på böcker. Att det ändå inte blev något våldsamt uppsving i bokproduktionen berodde på de höga produktionskostnaderna och den höga omsättningskatten på böcker, som omöjliggjorde stora upplagor.

Den politiska konjunktur som inleddes med den första protestdagen i maj 1983 påverkade i högsta grad den oppositionella pressen. Fjortondagartidningen (numera veckotidningen) *Cauce* kan stå som symbol denna period. *Cauce* fick utgivningstillstånd av den dåvarande inrikesministern Onofre Jarpa och publicerade sitt första nummer i december 1983.

Tidningen ägdes av personer som var knutna till PIR (Partido Izquierda Radical), som efter att först ha deltagit i UP-regeringen övergick till oppositionen mot Allende och bland annat samarbetade med just Onofre Jarpa. *Cauce* skulle, sades det i utgivningstillståndet, »sprida det socialdemokratiska tänkandet». Men det förtroende Jarpa eventuellt kände för sina tidigare allierade speglades inte i tidningens redaktionella sammansättning. De flesta journalisterna var vänstersympatisörer, många av dem hade nyligen återvänt från exilen.

Undersökande

Cauce introducerade en ny journalistisk stil; undersökningar av brännbara ämnen, oräddhet i publiceringspolicyn... Man tog upp ämnen som Pinochets privata husköp, hans familjemedlemmars affärer och andra ämnen som tidigare betraktats som bannlysta. (Det var ingen tillfällighet att det var till *Cauce* som *Journalist arresteras i Santiago 1987*.

den avhoppade agenten inom flygvapnets säkerhetstjänst Andres Valenzuela, vände sig i oktober 1984 när han ville avge en bekännelse).

Denna nya journalistiska stil fick stor genomslagskraft. Cauce's upplaga ökade från 15 164 i januari 1984 till 56 507 i mars samma år och tidningen blev den ojämförligt största oppositionstidningen. Hoy sålde samtidigt 30 416 exemplar och APSI 17 033. De övriga oppositionstidningarna deltar inte i de officiella upplageräkningarna.

En annan ny tidning var *Fortín Mapocho*. Tidningen hade tidigare existerat under flera år som en mycket lokal tidning med skämt, hästtips etc och cirkulerat framför allt på Santiagos centrala marknad. Nu köptes tidningen – och därmed utgivningsrätten – av den tidigare kristdemokratiska parlamentsledamoten Jorge Lavandero.

Han tillsatte en redaktion bestående av representanter för de flesta politiska oppositionsgrupperna. Den nya *Fortín Mapocho* strävade efter att bibehålla sin folkliga stil och hade ofta ett sensationalistiskt språkbruk, åtminstone i rubrikerna. Tidningen trycktes på billigt papper i tabloidformat och kostade inte mer än dagstidningarna.

Regeringen svarade på olika sätt på den oppositionella pressens allt offensivare framtoning. I juni ökades straffsatserna drastiskt för »baktal och skvaller» och »publiceringen av händelser ur privatlivet som moraliskt eller materiellt kan skada en person» definierades också som ett brott. Under en tid förbjöds tidningarna – i kraft av paragraf 24 – att publicera fotografier. Något som gav upphov till uppfinningsrika motåtgärder (typ målade bildtexter till tomma vita rutor, eller teckningar gjorda med bokstäver som bildade slagord etc).

Vid flera tillfällen fängslades några av chefredaktörerna för att ha »förömläpbat de väpnade styrkorna» och »baktalad presidenten». Men tidningarna tillämpade med framgång APSI:s taktik att vända sig till domstolarna.

Den växande sociala mobiliseringen ökade också förväntningarna på oppositionstidningarnas innehåll och man kunde under den här tiden tydligt se hur de sista resterna av självcensur försvinner. Oppositionstidningarna påminner nu inte alls om publikationer som produceras under en diktatur.

Bok gratis

Oppositionspressens framgång satte tryck på de tidigare helt regeringstrogna, nu något mer självständiga, tidningarna.

Veckotidningen *Ercilla* kom på en ny metod att öka sin upplaga, nämligen att skänka en bok med varje tidning. På så sätt lyckades *Ercilla* höja sin upplaga från omkring 5 000 till inte mindre än 150 000 exemplar. Andra tidningar tog efter exemplet med varierande framgång.

Framgången kan förklaras med de höga bokpriserna och den möjliggjordes tack vare att de stora chilenska förlagen kunde samarbeta med andra stora latin-

amerikanska förlag och billigt trycka jättelika upplagor. Dessutom användes TV-reklamen intensivt. Den växande ekonomiska krisen innebar dock att det för de flesta var svårt att alls köpa några tidningar. Och att köpa fler än en tidning var närmast omöjligt. *Ercillas* – och en del andra tidningar med boksupplement – försäljningsframgångar påverkade därför också oppositionstidningarna negativt. Cauce minskade således sin upplaga till 29 102 exemplar i augusti.

Den 6 november 1984 infördes belägringstillstånd. Det innebar bland annat att sex av oppositionstidningarna förbjöds: APSI, *Análisis*, Cauce, *Fortín Mapocho*, *La Bicicleta* och *Pluma y Pincel*. Veckotidningen *HOY* underkastades förhandscensur.

Censuratågerna innebar inte bara ett slag mot pressfriheten, utan också ett ekonomiskt hot. Till och med de officiella dagstidningarna klagade; upplagorna rasade eftersom det inte längre fanns något att läsa och det som fanns att läsa trodde man inte på. De minskade upplagorna gjorde i sin tur tidningarna mindre intressanta för annonsörerna, med de ekonomiska problem det innebar.

Ekonomi rasar

De största problemen stod dock oppositionstidningarna inför. Hur överleva som redaktioner utan inkomster från tidningsförsäljningen (med undantag för *HOY* baserade oppositionstidningarna sin ekonomi så gott som uteslutande på försäljningen av tidningen)? Och hur stå emot den förnyade censuren?

Ägarna till Cauce tog det drastiska initiativet att avskeda samtliga journalister (möjligen också ett sätt att lösa spirande politiska motsättningar mellan redaktion och ägare), men alla de övriga tidningarna – utom *Pluma y Pincel*, som inte hade någon fast redaktion och nu bara väntade in nya tider – började producera tekniskt anspråkslösa, men innehållsmässigt väldokumenterade nyhetsbulletiner som distribuerades via prenumerationer. Inkomsterna tillät redaktionerna en minimal inkomst samtidigt som arbetet innebar en kontinuitet och ett sätt att bryta censuren.

Också journalistförbundet publicerade under den här tiden en daglig nyhetsbulletin, »*Carta a los periodistas*», som varje eftermiddag hämtades av representanter för olika organisationer och där efter reproducerades på olika sätt.

När belägringstillståndet upphävdes i juni 1985 och oppositionstidningarna därför på nytt kunde komma ut fortsatte APSI att publicera sin »underjordiska» bulletin, *SIC* (*Servicio de Información Confidencial*), på begäran av läsarna. Bulletinen hade utvecklat en undersökande journalistik om inte minst de diskussioner som fördes inom regimen, som av politiska skäl var svår att publicera i APSI.

Den här återblicken över pressens situation i Chile bygger på en sammanställning av Lars Palmgren, gjord i slutet av 1985.

Vi tar i fortsättningen upp några av de viktigaste händelserna under 1986-87.

Åtal och mord

Under de fyra sista månaderna av 1986 förbjöd regimen utgivningen av sex oppositionella tidskrifter.

Mitt i natten den 8 september 1986, en dag efter attentatet mot Pinochet och under rådande utgångsförbud, kidnappades journalisten José Carrasco. Han var utrikesredaktör på *Análisis* och arbetade mycket aktivt i journalistförbundets styrelse. Hans kropp hittades i utkanten av Santiago. Carrasco hade brutalt mördats.

Artikel 8 i Pinochets konstitution från 1980 slår fast att alla personer eller grupper som »syftar till att propagera läror som strider mot familjen, förordar våld eller en uppfattning om samhället, staten eller den juridiska ordningen av totalitär karaktär eller grundad på klasskampen strider mot lagen och mot republikens konstitutionella förordningar.»

I samband med den politiska kampen inför »folkomröstningen» och registreringen av röstberättigade och av partier har denna artikel 8 nu börjat tillämpas i praktiken. I juli i år åtalades chefredaktörerna för *Análisis*, APSI, *La Epoca* och *Fortín Mapocho* för att de givit utrymme åt ett uttalande från kommunistpartiet. Även de som under-tecknat uttalandet åtalades.

Åtalet grundar sig på lag 18.015, artikel 3, som sanktionerar de medier som ger utrymme för publikation åt grupper som förklaras strida mot konstitutionen enligt artikel 8.

Annars är det vanliga att journalister och redaktörer åtalas, och döms, för skymfande av Pinochet eller av militären. Chefredaktören för *Análisis*, Juan Pablo Cárdenas, fullgör ett fängelsestraff på 541 nätter för påstådd skymf mot general Pinochet.

De bägge redaktörerna för *Fortín Mapocho*, Felipe Pozo och Gilberto Palacios, frigavs i juni men är fortfarande åtalade för förtal av militären.

Den 24 augusti fängslades chefredaktörerna för APSI, Marcelo Contreras och Sergio Marras, sedan militären konfiskerat en specialutgåva av tidningen, ett humornummer. De frigavs mot borgen efter två månader, men processen mot dem fortsätter.

Den 9 oktober fängslades journalisten på *Análisis*, Mónica González, sedan en kristdemokratisk ledare, i en intervju som hon gjort, gett uttryck för sina kritiska åsikter om Pinochet. Själv är hon helt klar över att hon angripits på detta sätt för tidigare avslöjanden om diktaturens brott.

THOMAS GUSTAFSSON

Artikel bygger i mycket på en sammanställning av Lars Palmgren, på uppdrag av SIDA, som gjordes i slutet av 1985.

GATANS BARN

de lever på rester från
de rikas bord

TEXT OCH FOTO:
THOMAS GUSTAFSSON

— Leche, mjölk!

Den lille grabben ser snyftande på mig med bedjande ögon där jag sitter och frossar på en av Café Manchesters otroliga bakelser, ni vet av den där sorten med två krispiga tunna smördegsplattor som innesluter ett frikostigt lager av vispad grädde blandat med lika rikliga mängder sylt. Och bredvid fatet med min bakelse en kopp rykande café con leche av den sort som endast kyparna i Montevideo serverar; perfekt i sin avvägning mellan kaffe och het mjölk.

Och nu står det alltså plötsligt och helt oförberett en liten snyftande grabb framför mig med utsträckt hand och hungriga ögon.

— Por favor Senor!

Han är inte alls en så'n där fräck och företagsamt framfusig gatunge, som alla de andra jag träffat över hela Sydamerika. Nej, den här lille smutsige och hungrige stackaren står bara där vid mitt bord och ser på mig med sina bedjande ögon. Sträcker fram handen.

— Leche, snyftar han. Igen. Och snoret rinner, liksom tårarna, och han drar sin smutsiga hand över ansiktet. Blyg. Hungrig. Och ensam.

Det är den här lille killen jag allra tydligast minns av alla de gatans barn jag mött. Den här smutsiga och ensamma pojken som jag mötte i det nyfattiga Montevideo, huvudstaden i det före detta välbärgade Uruguay. Och ännu idag önskar jag att jag hade kunnat ge honom mer.

Ofta familjeförsörjare

Gatpojkar finns nästan överallt i Sydamerika. Jag kallar dem gatpojkar, för några flickor finns det aldrig i deras gäng. Flickorna hittar helt enkelt andra sätt att överleva; de behövs ofta hemma; de kan tjäna några småslantar som barnflickor; städa hos någon; eller, som ett sista alternativ, försvinna in i träsket av prostitution som finns i alla sydamerikanska stora städer.

I Lima, Perus huvudstad, jobbar många gatpojkar som skoputsare. Några är hantlangare åt lastbilschaufförerna som kör runt under nätterna mellan butikerna, och på morgonen och kvällen ser man dem också överallt med det senaste numret av dagstidningarna, annons-erande:

— Diario, Diario, Diario!, med gäll röst.

Deras fiende är ofta polisen. De stör den allmänna ordningen med sitt tiggeri och köpsläende, eller ficktjuveri och snatteri. Men faktum är att gatpojkar i Lima oftast är familjeförsörjare.

För många familjer är deras inkomst den enda som kommer från staden utanför slummen. Om de nu har någon familj att återvända till efter dagens och nattens mödor på gatorna vill säga. Många gatpojkar är familjelösa.

I övriga peruanska städer, liksom i städerna i Ecuador, Paraguay, Chile och Brasilien är det samma sak som i Lima. Fattigdomen är svår i slummen runt städerna, och barnen tvingas bidra till familjens försörjning redan innan de fyllt tio år.

Gamines i Colombia

I Colombia har de till och med fått ett eget namn. De kallas gamines, gatans barn, och de slåss med hundarna om det som blir över från de rikas bord.

I Bogotá finns de i tusentals. Många föräldrarlösa. Alla ut-

stötta av samhället. De lever i mindre gäng där den starkaste och fräckaste är ledaren. Små, svultna och smutsiga drar de fram genom miljonstadens gator.

De bespottas av de rika colombianerna — de lever ju på att stjäla och knycka — och vad värre är för de privilegierades skara: När de växt upp bildar de ungdomsgäng av rånare som helt saknar medlidande med sina offer. Gäng som ofta låter kniven tala.

Gamines inser ju redan som barn att det är något fel i det land där de växer upp, i ett land där de måste sova längst intill husväggarna under gamla tidningar i den kyliga Bogotánatten för att inte frysa ihjäl, samtidigt som ett fåtal rika colombianer kan ta sitt privatplan till den norra karibiska kusten och kalasa på nyfångad lobster när de är sugna.

Varför, undrar de, varför ska de då känna medlidande med sina rånoffer. Även om det råkar vara en gringo på tillfällig genomresa.

Säljer jordnötter

I nordöstra Brasilien lever de gatans barn jag mött som jag sist ska berätta om. Det är i denna del av Brasilien det är som mest fattigt, det är här favelas, slummens, bebyggelse huser mer än hälften av städernas invånare, och det är här gatans barn har hittat ännu ett sätt att försörja sig på.

De säljer jordnötter kring de rikas bord. Som tilltugg till ölen som många dricker i den tropiska värmen.

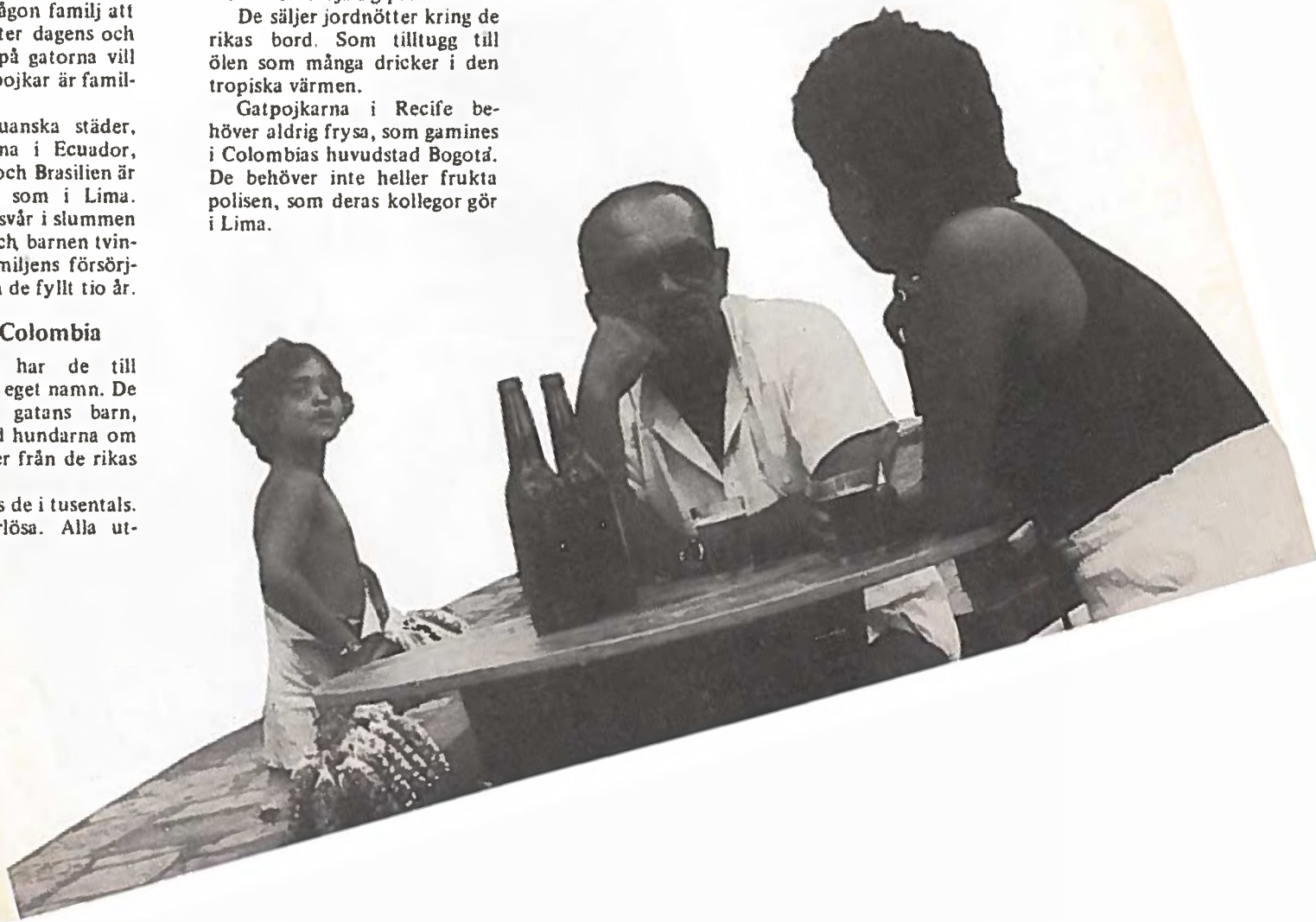
Gatpojkar i Recife behöver aldrig frysa, som gamines i Colombias huvudstad Bogotá. De behöver inte heller frukta polisen, som deras kollegor gör i Lima.

Och de är födda på gatan, har genom generationer förlikat sig med sitt öde, vilket inte de nyfattiga barnen i Uruguay hunnit göra.

Samtidigt har de heller inga skor att putsa som skoputsarpojkar i Ecuador. Det är så varmt i norra Brasilien att ingen bär skor.

Därför ljuder ofta deras skratt i den mörka tropiska natten, när de på kärvänligt sätt konkurrerar med varandra om de mest lönsamma borden. De verkar heller inte bry sig om hur deras framtid ter sig:

De är ju jordnötsförsäljare, de passar upp vid den rikas bord. Och så kommer det att förbli. Det ser han som köper deras jordnötter till. □

Chile: Dagbok:sept-nov

En pinsam skandal under augusti månad var att fyra politiska fångar, däribland Sergio Buschman (som har varit i Sverige som politisk flykting), lyckades fly från fängelset i Valparaíso. Fångarna är fortfarande på fri fot.

Nästa stora tidningsnyhet – tills det blev förbjudet för pressen att omnämna den – var kidnappningen av översten Carreno. Patriotiska fronten Manuel Rodrigues har tagit på sig ansvaret för kidnappningen och har honom fortfarande i sitt förvar. Kidnappningen har dock gett anledning till razzior hos kända oppositionella organisationer och i arbetarstadskvarter.

Oktober månads stora händelse var generalstrejken den 7 oktober, som enligt de fackliga ledarna blev en stor framgång.

Men det som dominerat mest under denna period har utan tvekan varit studenternas och lärares månadslånga kamp för att bli av med den av Pinochet ny tillsatte rektorn för Universidad de Chile, Federici. Studenternas kamp fick stöd av breda sektorer i Chile och ledde till sist till att segern vanns – rektorn tvingades avgå.

Här följer ett urval av händelser, som inte gör anspråk på att ge annat än en bild av vad som händer i Chile.

11 sept

Protesterna som vänstern organiserade på årsdagen av kuppen fick inte så stor anslutning som de senaste åren, men de var radikala och visade hur stort missnöjet bland de fattiga i förorterna är.

I arbetarstadsdelarna byggdes det barrikader och man kämpade mot polisen genom att kasta stenar. Två demonstranter skottskaades.

I San Miguel kastades en bomb på en polisbil och två poliser avled.

13 Sept

Studenterna inledde en hungerstrejk för att rädda Universidad de Chile. Studentorganisationerna protesterar mot den av Pinochet tillsatte rektorn Federicis planer att »rekonstruera» och privatisera undervisningen. Viceordföranden i FECH (studenternas centralorganisation) sade: Här

gäller det Universidad de Chile eller Federici. Federici utnämndes av Pinochet den 21 augusti i år.

15 sept

Nationella Arbetarkommandots, CNTs, lokal i Santiago vandaliserades av fascistgruppen Avanzada Nacional. Samtidigt utsattes Grafiska Förbundets kontor för ett inbrott, liknande det som några dagar tidigare utförts mot bageriarbetarförbundet. Skrivmaskiner, radioapparater, m.m. stals och inredningen förstördes.

17 sept

Jakten på dem som kidnappat arméöversten Carlos Carreno fortsätter med massiva husundersökningar. En representant för kommunistiska ungdomsförbundet deklarerade: »Vi hoppas att Carreno friges så snart som möjligt. Vi fördömer inte våld i sig, utan anser att det våld som folket brukar för att försvara sina rättigheter är legitimt, men det hindrar inte att vi idag tillsammans med alla andra sociala organisationer ber om frihet för den kidnappade.»

21 sept

Patriotiska Fronten skickade ett dokument till Pinochet från den kidnappade översten och en kassett med en hälsning inspelad för överstens familj.

22 sept

Militäråklagaren Fernando Torres Silva förbjöd samtliga massmedier att skriva om kidnappningen.

Fyra ungdomar Manuel Jesus Sepulveda Sanchez, Alejandro Alberto Pinochet, José Julian Pena Maltes och Gonzalo Ivan Fuenzalida är försvunna sedan tio dagar. De arresterades i centrala Santiago av civilklädda personer. Det är första gången på flera år som personer »försvunnit» i Chile.

En politisk kommitté bestående av alla politiska partier inom Enade Vänstern, Socialistpartier (Nunez), Folkliga Socialistiska Unionen och Republikanerna bildades och har som syfte att solidariskt stödja den strejk som CNT kallat till den 7 oktober.

23 sept

Akademiska föreningarna från 16 universitet kallade till strejk den 24 september, dagen för Försvar av den Högre Utbildningen och Chiles Universitet, som en protest mot att 35 lärare avskedats.

En politisk kommitté bestående av alla politiska partier inom Enade Vänstern, Socialistpartiet (Nunez), Folkliga Socialistiska Unionen och Republikanerna, bilades med syfte att solidariskt stödja generalstrejken den 7 okt.

24 sept

Lärare och studenter vid åtta universitet över hela landet strejkade.

En studerande vid Chiles Universitets Musikskola skottskadades allvarligt i huvudet av en trafikpolis.

26 sept

Fem studenter anhölls och anklagades för brott mot lagen om statens inre säkerhet och mot lagen om vapenkontroll, sedan polisen vid en husrannsakan hittat en mängd »subversivt» material, bl a flygblad med logotypen för FPMR. Förutom flygbladen fann man, enligt polisen, salpeterminerat, aluminiumpulver och elektriskt material för framställning av bomber samt riklig mängd marxistisk litteratur.

27 sept

250 arbetare vid Electromat-General Electric inledde en strejk sedan företaget nekat dem förhandlingar.

28 sept

Den tyska läraren Beatriz Brinckman, som förra torsdagen frigavs mot borgen, uppmanade till fortsatt kamp för att störta Pinochets regim. Den 43-åriga läraren hade fängslats i september 1986 i Valdivia, anklagad för terroristverksamhet. Hon frigavs efter påtryckningar från många politiker och från den västtyska regeringen.

De politiska fångarna i La Penitenciaría påbörjade en icke tidsbegränsad hungerstrejk.

29 sept

Den spanska regeringen vägrar utlämna César Bunster som anklagas för att ha deltagit i attentatet mot Pinochet.

30 sept

På Santiagos flygplats arresterades Lisandro Salazar och hans fru Elena Diaz, de anklagas för att ha deltagit i attentatet mot Pinochet. De var på väg till Frankrike.

80-talet studenter arresterades av karabinjärer i olika demonstrationer. Polisen angrep med stor brutalitet och fick till och med hjälp av beväpnade armésoldater.

Clodomiro Almeyda, socialistledaren, advokaten och utrikesministern i Allenderegeringen, bestämde sig trots förbud att efter 12 år i exil återvända till Chile. Han reste in i landet och den 24 mars i år presenterade han sig inför domstolen som lade ner hans gamla mål och han borde ha varit fri. Men regeringen förvisade honom till en liten ort i södra Chile under 90 dagar.

Efter återkomsten till Santiago sitter han fängslad, nu anklagad för tre olika brott. Den 30 oktober blev han dömd till 541 dagar i fängelse för att ha brutit mot terroristlagen. De två övriga åtalspunkterna; illegal inresa i landet och brott mot paragraf 8 i konstitutionen. Med stöd av paragraf 8 i den nya »konstitutionen» försöker man beröva Almeyda alla hans politiska rättigheter och hindra honom från att arbeta som akademiker, journalist, och från att inneha förtroendeuppdrag etc under en tid av minst 10 år.

Almeyda är ordförande i vänsterfronten Izquierda Unida (Enade Vänstern)

1 okt

Chilenska Kommissionen för Mänskliga Rättigheter uttalade sin oro för den hungerstrejk som politiska fångar genomför sedan den 28 september. Kommissionen uppmanade regeringen att erkänna deras status som politiska fångar och avvisade också dödsdomarna.

5 okt

25 kända chilenska artister har emottagit hotelser i form av brev från en organisation som kallar sig Kommando 135.

7 okt

Generalstrejk på uppmaning av CNT genomförs i Chile. CNT informerade om olika skrämselaktioner i arbetarstadsdelar i Santiago i går för att hindra folk att delta. I södra Santiago omringades några förorter av militären.

CNT-ledarna var nöjda med strejken som klassades som en stor framgång för fackföreningsrörelsen i Chile.

Arbetare i koppargruvan Chuquicamata genomförde ett protestmöte och demonstrerade för bättre arbetsvillkor.

9 okt

Inrikesministeriet anklagade 39 namngivna personer från den fackliga- och

politiska rörelsen som huvudansvariga för att ha orsakat tumulten under generalstrejken. Bland namnen fanns CNT's ledning och politiska ledare från Izquierda Unida.

Fanny Pollarolo (IU), som arresterades redan den 7 okt, sattes i isoleringscell och är fortfarande fängslad.

Tre fackliga ledare från CNT: M Bustos, A Martinez och M Labrana blev kallade till förhör och sedan fängslade.

12 okt

Mapuche-indianer genomförde en demonstration mot 500-årsfirandet av Spaniens kolonisation av Latinamerika.

17 okt

Det avslöjas att chilenska officerare har instruerat honduranska officerare i hur man förtrycker, fängslar, förhör och torterar fångar. Nyheten avslöjades av en honduransk ex-officer.

20 okt

Karabinjärerna stormade in på Universitetet Playa Ancha i Valparaiso och arresterade 40 studenter som ockuperat sin skola.

29 okt

Chiles Kommunistparti meddelade på en presskonferens att man nu beslutat att uppmana till massinskrivning i röstregistren. Det förklarades vara ett »taktiskt beslut» som tagits för att underlätta enighet i oppositionen och det innebär inte nödvändigtvis att man kommer att delta i valet.

30 okt

Studenternas och lärarnas månadslånga protester mot den nye rektorn vid Universidad de Chile lyckades. Federici avgick.

31 okt

14 olika ungdomsorganisationer (Mesa de Concertacion Juvenil) planerar att genomföra aktioner varje lördag för fria val. Polisen angrep och arresterade 400 ungdomar i södra Santiago, bland dem Juan Pablo Letelier (son till Orlando Letelier).

2 nov

Ex-agenten i DINA, Ingrid Olderock, svarade på frågor om attentatet mot Prats 1974 inför en domstol i Santiago. I ett TV-program hade hon sagt att det var Pinochet som gav order att döda Prats. Nu förnekade hon detta.

4 nov

Asamblea de la Civilidad (Medborgarförsamlingen) och CNT kallar till ett protestmöte den 19 nov. i Santiago.

12 nov

Dödsdomen mot politiske fången Carlos Garcia upphävs och omvandlas till livstids fängelse. Det krävdes total enighet i militärdomstolen men den ende civile domaren av de fem, motsatte sig dödsstraff.

Argentinas militärer gavs

Under påskhelgen gjorde de argentinska militärerna uppror. Tungt beväpnade och med stridsmålade ansikten vägrade de gå med på att några av dem skulle ställas inför domstol och svara för sina brott under diktaturen.

I svensk och internationell press framställdes demokratin och framför allt presidenten Alfonsin som segrare när upproret var över. Men hur var det egentligen, vem var det som segrade?

»Vi måste förklara att demokratin inte infinner sig automatiskt bara för att militärerna lämnar makten och det hålls val. I Argentina är domarna desamma, polisen och säkerhetstjänsten är desamma. De som förde bort våra barn är de som nu hotar oss, griper, mördar, trakasserar oss.»

Så sade Hebe de Bonafini, ordförande för de »Galna Mödrarna» vid ett besök nyligen i Sverige.

Det misslyckade kriget mot Storbritannien om Malvinasöarna blev slutet för den argentinska diktaturen. Allmänna val hölls och 1983 tog en civil regering, med president Alfonsin i spetsen, över regeringsmakten. Då jublade folket på gatorna. Men det varade inte länge. De »Galna Mödrarna» har varje torsdag fortsatt sin runda på Plaza de Mayo, protesterna och demonstrationerna har varit många, mot militären och mot regeringens ständiga eftergifter mot de gamla bödlarna.

En av demokratins uppgifter var ju just att skipa rättvisa. Äntligen skulle de skyldiga för terrorn under det »smutsiga kriget» mellan 1976 och 1983 rannsakas

och dömas. De tiotusentals döda och försvunna är för alltid borta – men att de skyldiga fritt promenerar på gatorna, solbadar på de fashionabla badorterna och till och med befordras har folket svårt att tåla i dagens Argentina. Dessutom vet de att så länge det är så har de ett ständigt hot hängande över sina huvuden ... en ny militärdiktatur.

Under påskhelgen i år bröt konflikten ut i full kraft. Mellan militären som vill ha straffrihet och bli hyllade som hjältar för sina insatser under diktaturen och det argentinska folket som kräver rättvisa och dom, »juicio y castigo».

Det »smutsiga kriget»

Under slutet av 1984 och 1985 fick hela Argentina kännedom om vad diktaturens krig mot »de subversiva» hade inneburit. CONADEP (den av regeringen tillsatta kommissionen som skulle utreda försvinnanden) kom med sina rapporter om tortyren, morderna och övergreppen. I TV visades var hemliga tortyrcentra funnits, massgravar grävdes upp. Landet fick lära känna namnen och ansiktena på flera av bödlarna:

Astiz, i Sverige mest känd som den som kidnappade svenskan Dagmar Hagelin, sköt henne i ryggen, slängde in henne som ett paket i bakluckan på en bil och förde henne till Marinens skola där hon sen »försvann». Han är också ansvarig för att grundaren av de »Galna Mödrarna» försvann, han nästlade sig in bland mödrarna och uppgav sig ha en försvunnen bror. Han ansvarar för morderna på två franska nunnor.

Alsina, anklagad för att ha bundit läkaren René Moubarez vid två pålar en kall vinternatt och sedan ha hållit hinkar med iskallt vatten över honom tills han dog.

Mones Ruiz, beordrade en sergent att med ett pannskott mörda en av tortyr medvetlös fånge. Barreiro, Camps, Etchecolatz, Berges ... och många fler är alltså de som anser att de bör hyllas för sina »hjältedmodiga insatser för landet».

I december 1985 dömdes juntaledarna från de tre juntor som styrts under diktaturen. Sex av tolv fick straff. Två fick livstid, en fick sjuårig fängelse, övriga slapp lindrigare undan. Motvilligt accep-

amnesti

terades detta av armén och militären gjorde klart att de inte kunde acceptera rättegångar mot alla militärer som direkt namngivits i CONADEP-rapporten.

Alfonsin gav då, i april 1985, instruktioner till åklagarna som hade till syfte att drastiskt begränsa antalet åtal. Detta resulterade i en nationell skandal, protestmarscherna avlöste varandra och försvarsministern tvingades avgå.

Och trots intentionerna samlades alltfler åtal i domstolarna. Hundratals militärer, många av dem i tjänst och befordrade till höga poster, hotades av avslöjande rättegångar. I det läget genomdrev Alfonsin den så kallade Punto Final-lagen (på svenska ungefär Slutpunkten) som innebar att ett sista datum sattes för åtal mot militärer i februari 1987. Efter sextio dagar från det att lagen antogs skulle ingen militär kunna ställas inför rätta för brott mot de mänskliga rättigheterna, även om det fanns bevis. Härmed räknade regeringen med att bara ett femtiotal officerare skulle åtalas, varav de flesta redan pensionerade.

Men trycket från »Mödrarna», rörelsen för mänskliga rättigheter och andra ledde till att nästan 300 militärer ändå hann bli

kallade till förhör. Under de sextio dagarna anmäldes fler fall än någonsin. Punto Final-lagen blev en bumerang för Alfonsin, regeringen och arméledningen som gått med på den. Klyftan mellan arméledning och officerarna ökade, de senare ansåg sig förrådade av sina chefer. Flygblad och tidningsannonser som hyllade »hjältarna» från det smutsiga kriget blev allt vanligare, antalet bombattentat mot vänsterorganisationer ökade över hela landet.

Gnistan

Onsdagen den 15 april vägrade armémajor Barreiro att inställa sig för förhör inför civil domstol i Córdoba, där han skulle rannsakas för sitt ansvar som chef för förhørsledarna i det ökända fånglägret La Perla där tusentals människor hölls fångna och många avrättades under juntatiden. Istället barrikaderade han sig i det flygburna infanteriregementet nr 14 i Córdoba. De övriga officerarna där solidariserade sig med hans sak och upproret var ett faktum.

Under torsdagen spreds upproret till andra regementen och cheferna vägrade gripa och lämna ut rebellerna.

På långfredagen trappades det hela upp då överstelöjtnant Rico ställde sig i spetsen för upproret och intog det

viktigaste regementet i landet, militärskolan Campo de Mayo några kilometer utanför Buenos Aires.

Snart blev det uppenbart att en majoritet inom den argentinska armén solidariserade sig med upproret, flera regementen runt om i landet förklarade sig i uppror och övriga vägrade ingripa för att få slut på det.

Militärernas krav

En »politisk lösning», i klarare ordalag amnesti för brott mot de mänskliga rättigheterna under diktaturen, var rebell-officerarnas huvudkrav. Dessutom krävde de arméledningens avgång, som de upplever som förrädare. »Nu kommer det att finnas vissa som säger att de har rena händer» men »alla, absolut alla, visste vi vad vi gjorde», »så rena händer har ingen», sa en av rebellerna syftande på arméledningen (La Nación 18/4 -87)

»Om de vågar ...»

När folk fått klart för sig att upproret inte var en tidningsanka utan käll verklighet började de hörsamma Alfonsins uppmaningar via radio och TV att gå ut på gatorna och försvara demokratin. För varje dag samlades alltfler män, kvinnor och barn inte bara på Plaza de Mayo och andra torg i argentinska städer utan alltfler tog sig direkt till regementena där rebellerna befann sig. Otroliga scener utspelades när upprörda människor omringade militärerna och skrek paroller och förolämpningar rakt i ansiktet på de k-pistbeväpnade och svartmålade rebellerna: »Det var inga misstag, det var inga överdrifter – de är alla mördare, militärerna från diktaturen», »Om de vågar, om de vågar – bränner vi deras kaserner», »Det enade folket kommer aldrig att besegras», »Generalstrejk mot kuppen», »Åk hem och tvätta ansiktet». ▶

► Söndagen den 19 april hade mobiliseringen nått sin höjdpunkt. Nära en halv miljon människor samlades på gator och torg i olika delar av landet. Det var det enda samtalsämnet på gatan, på bussen, vid tidningskiosken, i bostadskvarteren. I flera städer hade studenterna ockuperat sina universitet, på flera viktiga fabriker hade arbetet lagts ner, på flera platser i landet hade kommittéer bildats som ledde mobiliseringarna. Argentinska landsorganisationen, CGT, utlyste en aktiv generalstrejk med början måndag morgon den 20 april. Stämningen steg och kravet växte på »rättvisa och dom», nu fick det vara slut på militärens självsvald och förakt för demokratin.

men samtidigt med en gnagande oro över presidentens överslätande, ja till och med smickrande ord om rebellerna.

En oro som förstärktes av att det redan på söndagen hade höjts kritiska röster. Framför allt var det de Galna Mödrarna och Movimiento al Socialismo (MAS, Rörelsen för Socialism) med advokaten Luis Zamora i spetsen (advokat i bland annat Hagelin-fallet), som kritiserade Alfonsin för att ha kapitulerat inför militären. Mödrarna och MAS var de enda som hade vägrat skriva på det dokument som gav presidenten klartecken att ge efter för rebellernas krav. För innan Alfonsin på söndagen åkte ut till Campo de Mayo regementet in-

han sa »Vi har rest oss upp och vi har uppnått vårt mål», »Vi har fått en överenskommelse ... som är början till en försoning mellan ordningsmakten och folket». Under tiden skälade de andra rebellerna och omfamnade varandra. Militären hade fått vad de ville och det stod klart vem som kapitulerat för vem.

Arméledningen byttes ut, landets fjorton högsta militärer fick gå i pension och byttes mot militärer som stod rebellerna närmare.

Samtliga rättegångar mot militärer stoppades och i juni antog kongressen det nya lagförslaget (Ley de Obediencia Debida) som »utan att godta bevis på

På torsdagen hade Alfonsin sagt att »demokratin förhandlar man inte om» och uppmanat folk att gå ut på gatorna och försvara den.

Fyra dagar senare på söndagen den 19 april uppmanade han folket att gå hem, att ta det lugnt medan han åkte ut till Campo de Mayo och förhandlade med Rico. När han återvände till Plaza de Mayo, där tusentals stod och väntade på honom sa han att nu var »huset i ordning», »myteristerna» hade givit upp. Han talade om dem som »ett antal män, några av dem hjältar från Malvinaskriget» som »intagit en felaktig attityd». Demokratin hade segrat. I internationell, och svensk, press framställdes Alfonsin som den store segern.

Folk lämnade Plaza de Mayo, glada och lättade över att det nu var över

bjöd han representanter för de politiska partierna, arbetsgivarföreningen, godsägarföreningen, CGT med flera att underteckna ett dokument »för demokratin». Men förutom att undertecknarna gav sitt stöd till demokratin skrev man samtidigt under kapitulationen, då dokumentets tredje paragraf innehöll just det lagändringsförslag som militären krävt. Mödrarna kallade det för ett skamlöst dokument och Zamora och den Socialistiska Rörelsen hade på söndagen marscherat ut från Plaza de Mayo i protest när samtliga övriga partier, från vänster till höger, skrivit på dokumentet och Alfonsin tillkännagivit att han personligen skulle åka ut och tala med rebellerna.

Oro och kritiken visade sig snart berättigad. På TV kunde man se rebelledaren Rico i en presskonferens (!) där

motsatsen, antar» att de som deltog i folkmordet, från överstelöjtnants grad och nedåt, inte är skyldiga till några brott begångna under diktaturen.

Detta är ingenting annat än en nödtorftigt maskerad amnesti. Lagen är till och med så vansinnigt konstruerad att militärer som redan dömts för bevisade brott släppts fria. I juni öppnades till folkets bestörtning fängelsedörrarna för nästan alla diktaturens torterare och mördare. Ut kom kommissarie Etchecolatz, dömd till sex års fängelse för att ha deltagit vid tortyr med medicinska »råd» till torterarna. Andra som frigavs var bland andra major Barreiro, löjtnant Astiz, majorerna Alsina och Mones Ruiz. Alfonsins lag strök ett glömskans streck över historien.

TEXT OCH FOTO: INGA SUNDBERG

HORISONTEN ÄR INTE LÄNGRE MITT HEM

Två chilenska poeter i exil

Redan i mitten av sjuttio-talet presenterades idén om en diktantologi med latinamerikansk »exil-poesi».

Edgardo Mardones och Raul Silva höll i trädarna och dikter samlades upp från olika europeiska länder. Många av dikterna var anonyma, andra dikter var skrivna av kända eller okända unga diktare kring det bestämda temat fångenskap, politisk exil. Denna antologi fann aldrig sin förläggare och ett fåtal dikter översatta av Gunilla Hollsten och mig själv cirkulerade och lästes vid möten och politiska protestmanifestationer.

Många bra diktare i exil

Några år gick. Jag hade då genom Edgardo Mardones, chilensk prosaförfattare och eldsjäl, kommit att lära känna många bra diktare som levde i exil i Sverige. De var okända här och utan större kontakt med våra egna diktare och media.

Edgardo Mardones och jag började nu leta efter en möjlighet att få dem översatta och förlagda. Vi hade ett antal mycket givande möten, massor av entusiasm men tyvärr för lite tid och ekonomiska möjligheter för att fullborda våra strävanden.

Jag tog kontakt med översättaren från spanska, Sören Persson, och tillsammans gav vi oss i kast med att få fram ett urval dikter. Det var svårt för nästan samtliga poeter hade flera dikter av hög litterär kvalitet, även om de inbördes givetvis var mycket olika. Vi hade fått kontakt med Carlos Geywitz, Adrian Santini, Sergio Infante, Juan Carlos Pineyro från Uruguay, Sergio Badilla, Graciela Curbelo och Jaime Vieyra.

Vi sökte samtidigt med ljus och lycka efter en förläggare som kunde hjälpa oss ekonomiskt medan vi översatte, eftersom vi ju var tvungna att försörja oss. Och inte förrän nu verkar det att bli en ljusning. Men ännu återstår ett omfattande arbete med den poetiska tolkningen där jag arbetar ensam.

»Mosebacke poesi»

I somras gavs det möjlighet för Sergio Badilla och Carlos Geywitz att för första gången själva få presentera sina dikter för svenska lyssnare och TV-tittare. Reaktionen var ytterst positiva för att inte säga entusiastiska. TV-programmet, »Mosebacke poesi» blev en stor framgång inte minst tack vare Inger Etzler och Gun Qvarzells modiga initiativ.

Det är ju känt att litteratur och kultur fördjupas, befruktas, får mening och liv av kontakt med nya språk och främmande kulturer. De latinamerikanska diktarna, med vars poesi vi arbetar och som vi presenterat, är i nivå med många av våra verkligt bästa svenska diktare och ibland intressantare tack vare deras egen rika poetiska litterära tradition.

Ömhet och ironi

Många av diktarna står helt fria och självständiga. En del är anti-nerudianer fast med Nerudas ömhet i bilder och språklig struktur, andra är pro-Parra fast utan Parras alltför torra introverta »filosofi», men med inslag av Nicanor Parras befriande osentimentala ironi och skenbara enkelhet. Från Huidobro och Vallejo – på resor genom världslitteraturen, med eller utan Lorca och Machado, på flykt från och med hjälp av förfäderna går en linje in mot en alldeles ny och egen vital diktning hos dessa unga diktare vars poesi vi kanske snart får lära känna på svenska.

SUN AXELSSON

TILL GRYNINGEN

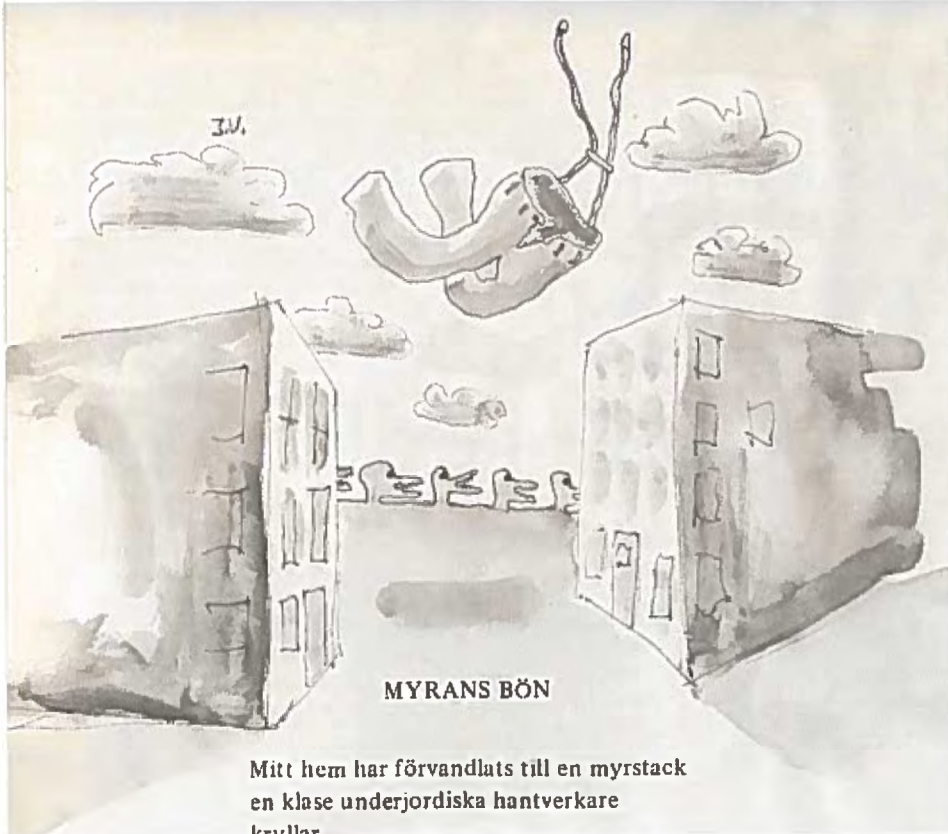
Vi väntade i dagar på
att rötterna skulle bli synliga
tills vi inte längre stod ut
utan gav oss i väg
för att finna andra skogar.

Sergio Badilla

Tolkning:

Sun Axelsson och Sören Persson

MYRANS BÖN

Mitt hem har förvandlats till en myrstack
 en klase underjordiska hantverkare
 kryllar
 genom nostalgins rödbruna porer.
 Därutanför har rymden tappat byxorna
 och solen gör knäböjningar bland blommorna,
 härmar mig
 när jag försöker vara insekt
 och rövar bort mitt minne.
 Horisonten är inte längre mitt hem.
 Den har invaderats av hundarna.

Sergio Badilla

(Tolkning: Sun Axelsson och Sören Persson)

AVSTÅND

Där borta Södern, månen och människorna,
 där borta motsatsen till dessa vita dagar,
 där borta den trasiga spegeln
 och den förbleknade färgen,
 där borta hon och hennes värld.
 Långt där borta de andra och alla de övriga
 där borta värmen och bergen,
 där borta bladen och hösten
 där borta finns du,
 dit vill jag.
 Där borta de som flanerar,
 där borta gathörnen och teglet
 där borta finns våldet
 där borta de andra och våra egna
 Dit ska jag.
 Där borta oceanen och grönsakerna
 där borta dagen, här natten,
 där borta alla som envar
 där borta barnen
 där borta livet.
 Där borta klockan fyra på eftermiddagen
 där borta mina tidigaste tankar

dit för mig min koffert
 där borta berättade de sagor
 där borta det förflutna.
 Där borta vägen till mitt hem,
 där borta brödet till min frukost
 där borta min far och min mor,
 där borta begynnelsen, här åter en början.
 Där borta. Där borta.

Sergio Badilla

(Tolkning: Sun Axelsson och Sören Persson)

DEN SLUMRANDE MARIE

Marie, gå in i din sömn
 gråt inte, skrik inte,
 sov.
 Ingen behöver Någon.
 Gå in i din sömn.
 Vill du ha en vän?
 Köp en snäll hund
 men göm dina händer.
 Vill du ställa dig i eldstinjen?
 Nej, gå in i din sömn
 och red dig ett bo
 i mina läppars stora och långa grotta.

Marie, gå in i din sömn.
 Gråt inte, skrik inte.
 Sov.

Carlos Geywitz

(Tolkning: Sun Axelsson)

Stockholm på Midsommarafon.
En väldig tystnad har bedövat staden.
Jag strövade omkring och försökte
att inte tänka på dem därborta,
då jag vid Grängsgatan
stötte på en liten gris som satt och grät
helt uppgivet.

Jag närmade mig försiktigt för att inte
skrämma honom.

– Vad har hänt, lilla gris, frågade jag,
och han svarade att han var trött,
att han hade gått till fots från Södertälje
och att han letade efter någonstans att sova.

Jag tittade noga på honom och dristade mig att fråga:

– Är du en liten anti-raggare gris
eller är du en anti-turk gris?
Han svarade väluppfostat att han var positiv
till allt
och förklarade när han lugnat ner sig lite,
att han var en mycket beläst liten gris
– en älskare av litteratur och musik.

Han gillade Höga Visan,
Beatles, Majakovskij och Albinoni,
Prudhon, Bach och André Breton,
Huidobro, Kubrick och Quijote,
García Marquez, Sartre och Stones.

När vi kom in på alldagliga ämnen
visade det sig att den otroliga lilla grisen
beundrade Farbror Joakim och respekterade björnen Mischa.
Han läste FIB-Aktuellt av liderlighet
Agatha Christie av snobberi
och Aftonbladet av disciplin.
Han anförtrorde mig en aning blygt
att han också plågades av existentiella tvivel:

Vid vilken ålder skrev DEN LILLE LAROUSSE sitt lexikon?
på vilken fot haltar tesen JAG TÄNKER ALLTSÅ ÄR JAG TILL?
Vad skulle ha hänt om den fördömda vargen
hade ätit upp en grönluva?

– Då skulle han ha fått ont i magen, svarade jag allvarligt.

Och så pratade den sympatiska lille grisen och jag
med varann – jag vet inte hur länge.
När vi tömt en back Three Towns
drabbades jag plötsligt av en hunger som i Tredje Världen.
Jag sattes på ett hårt prov
men så är ju livets spel om »att vara eller inte vara».

Den lilla grisen var läcker.
Han var ju positiv till allt, inte sant?
Följaktligen,
som om det varit hans egen önskan,
kokade jag honom med ODAS ELEMENTALES
och då grät han inte längre på sin bricka.

Men sedan den kvällen
har jag faktiskt ingen som jag kan tala med
om Marx, The Doors och Dylan Thomas.

Carlos Geywitz

(Tolkning: Sun Axelsson)

Sergio Badilla, född i Valparaiso 1947, fick sin första dikt publicerad i skoltidningen när han var åtta år. Det finns en stark poetisk tradition i Chile och tre av hans lärare under skoltiden var poeter. Vid universitetet kom Sergio i kontakt med en grupp etablerade poeter inspirerade av en surrealistisk tradition.

Under Allendetiden arbetade han med kulturgrupper i skjulstäder och fackföreningar. Han blev ordförande i en revolutionär falang av författarförbundet. 1971 kom hans första bok »Mas abajo de mi rama» (Längre ner från min kvist). Han arbetade som journalist först på radiostationen Capulican och senare för tidningen »El Popular». Den 11 september 1973 stängdes båda och Sergio fängslades och torterades.

Till Sverige kom Sergio 1976. Han är journalist på Sveriges Radio och har givit ut flera böcker: »La morada del Signo» (Boningstecken) 1980, »Cantontrico» (Drömsånger). I Chile och Sverige kom 1985 »Reverbeaciones de piedras acuáticas» (Återspeglingar och vattenstenar). Han har samarbetat med grupperna Taller och Pelikanen.

Hans dikter handlar ofta om människans metafysiska ensamhet inför kosmos.

– Skrivandet är det mest ensamma av alla arbeten, säger han.

Carlos Geywitz är född 1948 i Santiago de Chile. Han läste företagsadministration och sociologi vid Chiles Universitet respektive Concepcions Universitet. Innan han 1977 kom till Sverige hade han suttit i fängelse två år, 1973 - 1975. Han har läst ekonomi vid Stockholms Universitet och haft olika jobb under studietiden: städare på Södersjughuset, hemspråkslärare, översättare, lärare vid LO:s folkhögskola i Runö och arbetar för närvarande på AMS-Utredningsenhet.

1982 publicerades den första boken i Sverige: »El ojo privado de la ira» (Vredens privata öga) på Nordans förlag. Dikter och berättelser har publicerats i tidskrifter i Sverige, Holland, Spanien, USA och Latinamerika. I Chile har i år kommit ut en antologi med titeln »Distancias» (Avstånd) som presenterar tio års arbete inom den litterära gruppen Taller ((Verkstad). Hans diktarkamrater är Sergio Infante, Adrian Santini och Alejandro Fernández.

– Jag har ingen definition på vad poesi är, säger Carlos.

– Att skriva poesi är för mig som att ständigt organisera ett kaos för att sedan slå sönder det och börja om på nytt. Jag förbereder min andra bok; namnet kan jag inte ännu. Har inte organiserat kaos tillräckligt.

Svensk lag måste följas!

Är det riktigt att den svenska flyktingpolitiken håller på att bli alltmer inhuman?

Detta hävdar i alla fall bestämt den nya organisationen »Asylkommittén i Sverige» utifrån sin redan breda erfarenhet av hur konkreta asylärenden behandlas.

Asylkommittén anser att ansvariga myndigheter – polisen, invandrarverket och arbetsmarknadsdepartementet – i alltför många fall bryter mot svensk lag, mot Genevekonventionen och mot riksdagens riktlinjer om att hellre fria än fälla i asylärenden.

Samma skäl som för bara några år sedan motiverade att asyl beviljades anses inte längre tillräckliga.

Realpolitiska hänsyn

Myndigheterna utgår i fråga om vissa nationaliteter från generella bedömningar om landets politiska situation istället för att, som lagen föreskriver, bedöma varje enskilt ärende för sig. Det handlar just nu främst om chilener, kurder från Turkiet, libaneser, ugandier och flyktingar från fler afrikanska länder, sikher, tamiler och bangladeshare. Dessa generella bedömningar grundar sig ofta på dåligt faktaunderlag samt på realpolitiska hänsynstaganden.

– Sikherna är offer i spelet omkring Boforsaffärerna. Den svenska regeringen vågar inte stöta sig med den indiska genom att erkänna sikhers skäl till flyktingskap. Många ugandier utsätts för skningslös förföljelse även under Musewenis regim (det hjälps inte att han själv vistats fem år i Sverige som politisk flykting).

Turkiet är fortfarande en diktatur och kurdernas situation som utsatt minoritetsgrupp har inte förändrats, trots Sveriges ambitioner att förbättra de handelspolitiska förbindelserna.

Dessa är bara några exempel ur högen på felbedömningar och ovärdiga politiska hänsynstaganden, menar Anita Dorazio, ledamot i Asylkommitténs arbetsutskott.

– En annan orsak till den nya svenska attityden mot asylsökande är att Sverige är i färd med att anpassa sig till den alltmer hårdnande flyktingpolitiken ute i Europa.

Misstag begås

– När man sedan kommer in på hur handläggningen av de enskilda ärendena går till, är det tre iögonfallande

Foto: Lennart Jacob

misstag som begås, fortsätter Anita.

– För det första är det fel att utredningen görs av polis. Alltför många direktavvisningar och förvarstaganden sker därför att polisen inte har kompetens att göra de bedömningar som behövs. Dåliga och summariska förhör blir också följderna. Det är ganska logiskt att en asylsökande inte har förtroende för polisen och deras tolkar, och därför inte vågar berätta allt. Jurister kommer in för sent i handläggningen för att verkligen kunna hjälpa till att få fram den asylsökandes verkliga skäl.

– Invandrarverket och arbetsmarknadsdepartementets handläggare tar sedan beslut utan att träffa de asylsökande. Det är ju egentligen horribelt att fatta beslut som kan röra liv och död på enbart handlingar.

– Det tredje stora felet är att dessa myndigheter förlitar sig på bedömningar från svenska ambassader i diktaturländer. Där har vi till exempel ambassaden i Santiago, som har en egen utredningsavdelning med kanaler till den chilenska officiella polisen. Givetvis kan de inte där få bekräftat om en person gripits av den hemliga polisen eller inte. Eller ambassaden i Dacca, Bangladesh, där det bevisligen hänt att tjänstemän tagit emot mutor och att kontakter förekommer med den lokala polisen omkring enskilda asylsökande i Sverige.

Asylkommitténs krav

Asylkommittén anser dessa förhållanden oacceptabla och ställer följande krav:

• de flyktingar som varit i Sverige i över två år ska beviljas humanitär asyl

• utredningarna ska skötas av civil personal, ej av poliser

• jurister ska kopplas in redan från början för att bevaka att svensk lag följs

• inga direktavvisningar

• en asylnämnd ska hjälpa till i bedömningen av ärendena

• flyktingarnas egna beskrivningar av den politiska situationen i hemländerna ska vägas in i bedömningen.

Många hjälper till

Asylkommittén har en intern organisation vars bas är de nu 27 så kallade *landgrupperna*. Dessas arbetsuppgifter är att sammanställa aktuell information om det politiska läget i respektive land, och sprida den till myndigheter och massmedia. Landgrupperna, som vardera har en representant i styrelsen, utgör organisationens faktabank.

Dessutom finns *referensgrupperna* bestående av sakkunniga yrkesverksamma personer som läkare, psykologer, journalister, jurister, flyktingarbetare etc. En av dessa grupper är den etiska gruppen där olika kyrkosamfund är representerade. Slutligen finns det en interimistisk styrelse och ett arbetsutskott. Medlemmar är enbart enskilda personer, ej organisationer.

Arbetsuppgifterna för asylkommittén är dels direkt stöd till utvisningshotade, dels opinionsbildning. Man åker runt i landet och hjälper intresserade människor att bilda lokala flyktinggrupper.

– Det är till stor del ett »ambulansarbete» vi utför, berättar Anita Dorazio. Flera hundra förtvivlade människor har ▶

► hittills vänt sig till oss. Det fanns ett uppdämt behov av organiserad hjälp till utvisningshotade.

– Man grips av helig vrede och för-
tvivlan vid anblicken av alla dessa des-
perata, torterade människor.

– Vår uppfattning är att det stora
flertalet har mycket starka motiv för
att begära asyl, och att det är skamligt
att inte bry sig om deras faktiska situa-
tion.

»Inte tillräckligt starka skäl»

Ett av de värsta exemplen just nu är
chilenarna.

– Dels är det så många bland dem som
nu får avslag, dels är motiveringen i
deras fall oftast »icke tillräckligt starka
skäl». Ändå finns det ingen myndighet
som har mage att påstå att den politiska
situationen i Chile har förbättrats under
diktaturregimens senare år.

Med vetskap om den förföljelse
som drabbar politiskt oppositionella

– Med vetskap om den förföljelse
som drabbar politiskt oppositionella
i Chile, och kunskap om de enskilda
ödena, är det svårt att förstå hur myten
om »ekonomiska flyktingar» kunnat få
så starkt fäste. Kanske beror det på att
de till största delen unga chilensare som
idag är i behov av asyl, och som del-
tagit i de nya former för motstånd som
utvecklats under diktaturåren, inte passar
in i invandrarverkets »mallar» för asyl-
sökande. Eller beror det helt enkelt på
att man anser att det nu kommit för
många chilensare hit?

– I sammanhanget måste nämnas att
de traditionella chilenska exilorganisa-
tionerna tyvärr inte utgör något stort
stöd för sina nyanlända kamrater.

Solidariteten lever

Hur ser då svenskar i allmänhet på de
här frågorna?

– Asylkommittén har fått ett stort
gehor bland svenskar runt om i landet,
berättar Anita.

– Många hör av sig och vill bli med-
lemmar. Det verkar finnas ett behov av
personligt engagemang i flyktingfrågan,
vilket står i bjärt kontrast till myndig-
heternas hårdnande attityd. För varje
dag får vi en bredare bas av solidaritet.

– Min uppfattning är att det nog
inte finns så mycket rasism i Sverige
bland folk i allmänhet. Det handlar mest
om okunskap i så fall.

På frågan om vilka relationer Asyl-
kommittén har till den nybildade så
kallade Fristadsrörelsen, menar Anita
att Asylkommitténs huvuduppgift är
att bevaka att svensk lagstiftning följs,
och att Fristadsrörelsen tar vid där
Asylkommitténs huvudsakliga arbete slu-
tar. Man har samarbete. Bland annat
håller man på att tillsammans färdig-
ställa en handbok i »civil olydnad», där
man tipsar folk om hur de kan hjälpa till
att gömma utvisningshotade.

KARIN WAHLGREN

EN OTROLIG HISTORIA?

Siv Widerberg
Ill. Eva Lindström

Rabén & Sjögren

Boken som skrivits av författarinnan
Siv Widerberg bygger i huvudsak på tre
utvisningsfall som hon följt genom
pressen och ett ändlöst antal intervjuer
med personer – barn, tonåringar och
vuxna – som alla upplevt en situation
som inte varit alltför ovanlig under de
senaste åren.

Huvudpersonerna är många: i första
hand familjen Enrlquez (med rötter i
Chile) och elever i Centralskolan och
Svedalaskolan.

Familjen Enrlquez består av mamman
Ana Maria som är änka och hennes barn
Lorena som går i sjunde klass i Central-
skolan, Cristian och Gonzalo, elever i
Svedalaskolan. De väntade i två år på
besked från invandrarverket och det
slutade med ett utvisningsbeslut. Trots
att pappan i familjen dött i Chile på
grund av sin politiska aktivitet och
mammans arbete i en kyrka inte heller
var ofarligt. Vi vet ju alla att kyrkan
spelat en viktig roll i försvaret av de
männsliga rättigheterna i Chile och
andra länder i Latinamerika.

Siv Widerberg för oss in i händelsernas
centrum genom att presentera Malin som
går i 8:e klass i Centralskolan för oss.
Historien berättas i jag-form och följer
Malins och några andra elevers utveckling.
Först bryr de sig inte om utvisnings-
beslutet mot deras skolkamrater men
längre fram i boken ser vi hur de långsamt
blir medvetna och samlas kring en rad
aktioner till stöd för familjen Enrlquez.

Barnens ansträngningar visas tydligt
när de organiserar en strejk bland alla
eleverna i skolan. En del föräldrar och
lärare deltar och hjälper familjen att gå
under jorden.

Det finns även plats för känslor i
berättelsen. Framför allt all den spänning
mamman och hennes tre barn lever under
när de gömmer sig på det ena stället efter

Vad kan man göra?

- bli flyktingfadder, hjälpa en utvisningshotad i den byråkratiska processen och utgöra ett medmänskligt stöd.
- hjälpa till i en landgrupp om man är särskilt intresserad av något land.
- hitta gömställen.
- betala in pengar till Asylkommittén i Sverige, pg 528143-1. Ange på talongen antingen medlemskap (100 kr) eller flyktingbidrag, om du vill hjälpa materiellt de personer som håller sig gömda och därför inte längre får ekonomiskt bidrag för uppehälle.

Du får kontakt med kommittén ge-
nom att skriva till: Asylkommittén,
Postbox 1022, 181 21 Lidingö.

Recension

det andra för att undvika polisens in-
ringning som kommer allt närmare.
Det finns också en återgivning av en feg
och våldsamt attack som eleverna utsätts
för av en grupp »skinheads» under en
demonstration.

Språket präglas av känslighet och
enkelhet, speciellt i dialogerna och när
Malin delar ut information i form av
förtroenden.

Malin representerar – i början av
boken – inte bara barn i hennes egen
ålder utan också den vanliga oengagerade
människan

Siv Widerberg visar skickligt för-
ändringen i en flickas personlighet när
hon går från likgiltighet till ett klart
ställningstagande för sina vänner som
hotas av utvisning.

Det är kanske onödigt att säga att
personutvecklingen också markerar bok-
ens utveckling som liksom sagorna slutar
lyckligt med att allt ordnar upp sig och
de utvisade finner nåd inför regeringen,
utvisningsbeslutet från invandrarverket
upphävs och familjen får sitt efterlängta-
de uppehållstillstånd.

»En otrolig historia?» rekommenderas
varmt inte bara som läsning för skolbarn
(det är egentligen en barn- och ungdoms-
bok) utan också för vuxna och då speci-
ellt för lärare och institutioner som
bibliotek och liknande. Och varför inte
som läsning för invandrarverket?

ADRIAN SANTINI

DEMOKRATI I NICARAGUA VIKTIGAST...

...säger
Reagan

Fredsplanen för Centralamerika kunde inte träda i kraft den 5 november.

Contras och USA:s negativa svar på Nicaraguas olika initiativ var främsta anledningen men också de låsta positionerna i förhandlingarna mellan gerillagrupperna i Guatemala och El Salvador och respektive regeringar. Honduras har heller inte gjort något för att fullborda en av fredsplanens viktigaste punkter: att inte låta contras ha kvar sina baser i landet.

Två månader efter undertecknandet i Guatemala den 7 augusti stod det klart att fredsplanen blir en lång, seg och inte oväntat bräcklig process. Små detaljer i de olika parternas agerande kan få stora konsekvenser och stjälpå miljoner människors förhoppning om fred och utveckling.

Nicaragua gjort mest

När planens första tidsgräns närmade sig kunde ingen bestrida att Nicaragua gjort mest för att uppfylla vitala punkter som vapenvila, amnesti, demokratisering och nationell försoning. Ändå bidrog fredsplanens arkitekt och 1987 års fredspristagare, Oscar Arias, till att ensidigt fokusera Nicaraguas vägran att förhandla med contras. Arias fick genom sitt fredspris tillgång till världens massmedia där han ständigt upprepade hur viktigt det var att sandinisterna övergav sin position. Detta trots att fredsplanen inte omfattar förhandlingar med väpnade rebellgrupper.

Tidigare hade Nicaragua upphävt förbudet mot La Prensa och Radio Católica, låtit två utvisade präster återvända och givit oppositionen rätt att demonstrera och hålla möten och utlyst en vapenvila i tre stridsområden. Dagen innan tidsgränsen utlyste man också amnesti och släppte fångar som gripits för kontra-revolutionär verksamhet. Försöken att diskutera och försonas med den legala interna oppositionen har vidare varit intensivare än i de andra länderna.

Ändå blev det ingen fred i Nicaragua den 5 november. Ser man tillbaka på Reaganregeringens agerande blir man knappast förvånad.

President Reagan själv har konsekvent vägrat att ens nämna möjligheten att biståndet till contras ska upphöra – en nyckelfråga för fredsplanens framgång. Däremot tvingades han upphöra att öppet kritisera hela fredsplanen. Det såg för illa ut i världsoptionen. Taktiken från november är i stället att offentligt stödja fredsplanen men förringa Nicaraguas insatser och hoppas att fredsprocessen brakar ihop utan att USA får skulden.

Reagan tvingades bland annat att skjuta upp en begäran om 270 miljoner dollar – 1,7 miljarder kronor! – i nytt bistånd till sina »frihetskämpar». Utsikterna att den demokratiskt kontrollerade kongressen skulle godkänna paketet var obefintliga. Därför väntar Vita huset med sin begäran till efter den 15 januari 1988, då regionens fem presidenter ska träffas i Costa Rica för att utvärdera vad som dittills skett.

Reagans inställning oförändrad

Även om Reagan alltså säger sig hoppas på fredsplanen visade hans tal i De amerikanska staternas organisation, OAS, att inställningen är oförändrad. Genom att också på lämpliga platser i talet nämna Oscar Arias, Jose Azcona, Napoleon Duarte och Vicencio Cerezo (presidenter i Costa Rica, Honduras och El Salvador) försökte han också jämställa deras inställning med sin egen.

– Jag säger som Azcona brukar hävda: Demokrati i Nicaragua är viktigast, sa Reagan och fortsatte:

– Duarte brukar säga att det pågår två revolutioner i Latinamerika. En öppen, demokratisk och framåtsträvande och en totalitär, tyrannisk och bakåtsträvande. Det är barn att välja.

Reagans talskrivare hade också lagt in visioner om Det Enade Amerika, om en identisk intressegemenskap från Eldlandet till Nordpolen, dock utan att nämna det ekonomiska strupgreppet som de amerikanska bankerna håller i Latin-

amerika genom utlandsskulden. Och utan att säga något om handelshinder riktade mot flera av regionens viktiga exportprodukter. Den kraftigt reducerade sockerimporten är ett exempel.

Konsekvent lur Washington också vägrat erkänna sin roll som i det närmaste total härskare av contras. Erbjudandet att diskutera med sandinistregeringen när denna börjat förhandla (via medlaren kardinal Obando y Bravo) gäller endast i närvaro med de andra centralamerikanska statscheferna. Kommer ett sådant möte till stånd skulle det naturligtvis vara ett gyllene tillfälle att få kvintetten Shultz-Duarte-Azcona-Cerezo-Arias att ge Daniel Ortega en lektion i demokrati.

Hittills lur nämligen frågan om den internationella folkrätten, respekten för oberoende och suveränitet kommit i skymundan när fredsplanen behandlats i massmedia och annorstädes.

Militärmanövrar i Honduras

Mörka moln kretsar alltså fortfarande över den fortsatta om än inte haltande så linkande fredsprocessen. Till de redan mycket kända ska läggas nya amerikanska militärmanövrar i Honduras från november och åtta månader framåt. Liksom fortsatta leveranser av mycket sofistikerad militär utrustning till contras från honduranska flygbaser.

Ett viktigt arbete som börjas i december inom ramen för fredsplanen är den internationella verifikations- och kontrollkommissionen. Den består av de 13 utrikesministrarna i Contadorgruppen och dess stödgrupp, deras centralamerikanska kollegor samt representanter för FN:s och OAS:s generalsekreterare. Kommissionen reser bland annat runt i regionen för att se hur de olika löftena i fredsplanen uppfyllts. Ett besök sker i södra Honduras för att se om contras har några baser där.

JOCKE NYBERG
Nyheter från Latinamerika

Bojkotta även varor från Chile?

(UDDEVALLA) Låt oss få bojkotta chilenska varor också, inte bara sydafrikanska! Det önskemålet framställer Uddevalla kommun till regeringen efter ett beslut i fullmäktige.

Initiativet kommer från vpk, men det stöddes av socialdemokraterna, miljöpartiet och en centerpartist. Haken är att en kommun inte på eget bevåg kan börja bedriva utrikespolitik och bojkotta andra länder. I fallet Sydafrika har en särskild lag tagits av riksdagen.

Stadsjuristen i Uddevalla har gjort en utredning i frågan. Förslaget från Uddevalla går ut på att regeringen ändrar lagen så att den möjliggör även en Chilebojkott från kommunernas sida. Därefter kan fullmäktige ta upp frågan på nytt. □

Klippt ur:

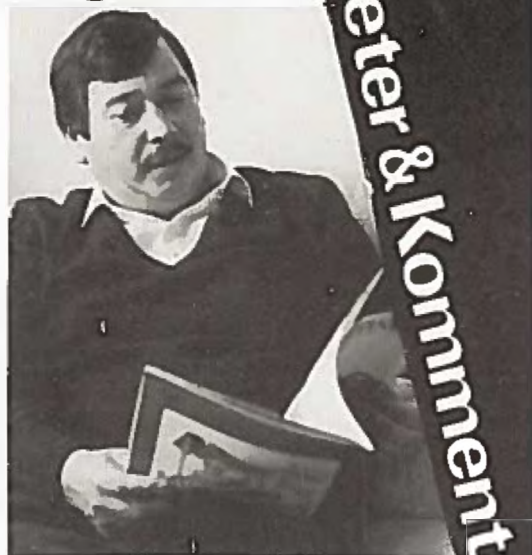
Kommun Aktuellt 20/10-87
(Kommunförbundet)

CNT:s ledning fångslad

Efter den lyckade generalstrejken i Chile den 7 oktober trappades hoten mot den fackliga rörelsen upp och idag sitter dess ledning fångslad: ordföranden Manuel Bustos, generalsekreteraren Arturo Martinez och styrelsemedlemmen i CNT, Moisés Labrana.

Redan före strejken hade hot förekommit i form av razzior mot fackföreningslokaler. Men kulmen nåddes efter strejken då Manuel Bustos mordhotades av dödsskvadronen Acha och de tre fackledarna blev kallade till förhör och sedan fångslade. De tre anklagas för brott mot lagen om statens inre säkerhet genom att de uppmanat till strejken. Innifrån fångelset riktar den fackliga rörelsen nu vädjanden om solidaritet.

I Chile har en stödkommitté bildats för fångslade fackliga ledare och här i Sverige har Grafiska Fackförbundet och Handelstjänstemannaförbundet (HTF) protesterat genom uttalanden och telegram till Chile.

Arturo Martinez

För Chilebulletinens läsare är Arturo Martinez bekant – i förra numret av tidskriften finns en lång intervju med honom i samband med hans besök här i Sverige i somras. Han var då inbjuden av sitt broderförbund, grafikerna.

Vi uppmanar att skicka protestuttalanden till den chilenska regimen t ex genom den egna fackliga organisationen. Vårt förslag till telegramtext lyder:

»Protestamos contra detencion de dirigentes sindicales. Exigimos su inmediata libertad». (Vi protesterar mot fångslandet av fackliga ledare och kräver att de omedelbart frigges).

Skicka telegrammen till:
General Augusto Pinochet, La Moneda, Santiago de Chile.

LATINAMERIKA 1988

Den Resande Skolan anordnar en internationell kurs med start 4 januari 1988. Kursen som är 6 månader lång behandlar bland annat kooperativa former i såväl Sverige som Uruguay. Studieresan går till Uruguay. Rätt till tjänstledighet och studiemedel. DRS, Stensele kursgård, 92053 Stensele. Info: 08/48 60 06, 45 05 01.

(Annonc)

Recension

HEBE DE BONAFINI
Ordförande för Mödrarna på Plaza de Mayo

En levnadshistoria

Då mödrarna på Plaza de Mayo samlas på torsdagarna är de verkliga demonstranterna deras försvunna barn: ungdomar med ljusa eller mörka ögon som ler mot oss från plakaten, säregt levande och stridslystna. De som bär dessa plakater utgör endast ett stöd, nuets koncentrerade kraft som håller fram de försvunna för att dra världens uppmärksamhet till dem. Det är som att spänna bågen för att pilen ska fortsätta framåt, i visshet om att det är denna pil som kommer att avgöra striden.

Hebe de Bonafini, ordförande för Mödrarna på Plaza de Mayo, har skrivit en bok om sin och de andra mödrarnas kamp för att återfå sina barn. Den har nyligen kommit i svensk översättning av Manni Kössler.

I »En levnadshistoria» berättar Hebe de Bonafini om sin uppväxt med föräldrar och vänner i Argentina före diktaturen, och om sitt liv tillsammans med mannen och barnen, de två sönerna som försvann under militärdiktaturen och yngsta dottern Maria Alejandra. Det är en beskrivning av en liten grupp människors liv men den har stor allmängiltighet. Här skildras livet med alla sina nyanser, sin

färg och värme. Det är en berättelse om vardagen och samtidigt om den existens med okänt slut som de flesta argentinare varje dag genomlever.

Boken är skriven i en enkel och uppriktig stil som ligger nära den folkliga muntliga berättartraditionen.

Vi möter en stark och självständig kvinna som handlar utifrån vad hon själv tänker och tycker. Hon visar på ett sätt att besegra det onda, att säga nej till förtrycket utan att använda dess egna metoder. Mödrarna stöder sig inte på stelbenta slagord utan på den levande känslan. Eller som Hebe de Bonafini själv säger: »De kommer inte att kunna stoppa oss, inte ens med hundra diktaturer, hundra diktaturer eller med en skotts salva. Just därför. att jag inte bär vapen, bara en knuten hand där jag förvarar sanningen. Denna hand är inte till för att slå med, utan för att lyftas med ett rop och öppnas så att alla kan se denna sanning jag bär.»

MARIO ROMERO

Boken kan beställas från:
Argentinsk Svenska Associationen
Box 440
175 25 Järfälla

Empanadas Chilenska piroger

Empanadas CHILENSKA PIROGER

Recept till 20 stycken.

Ingredienser:

Deg:

1 kg vetemjöl
1 msk bakpulver
1/4 kg kokosfett
5 dl mjölk
2 ägg
2 msk salt

Fyllning:

1/2 kg köttfärs
5 stora gula lökar
2 msk kokosfett
1 msk mjöl
1 msk salt
1 krm svartpeppar
1 krm kummin
2 msk paprikapulver
svarta oliver
4 hårdkokta ägg
russin

Skala löken och hacka den i små kvadrater. Bryn löken lätt i fett i en stor kastrull. Tillsätt köttfärsen och bryn den tillsammans med löken. Kryddorna och en skvätt varmt vatten (ca 1 msk) tillsätts. Låt fyllningen koka under lock cirka 15 minuter. Tag av kastrullen från plattan och strö över en matsked mjöl och låt fyllningen kalla.

Fyllningen görs med fördel kvällen före baket och får svalna under natten.

Beredning av degen:

Blanda mjölet med bakpulvret i en stor bunke. Tillsätt äggen, det smälta fett (ej för varmt) och mjölken blandad med salt. Rör snabbt ihop till en hård deg och låt den vila en liten stund.

Dela degen i 20 lika stora bitar och rulla varje bit till en rund bulle. Kavla därefter ut varje bulle till en tunn rund platta (cirka 18 cm i diameter).

På varje platta läggs cirka 1,5 msk köttfärsfyllning, 1-2 bitar hårdkokt ägg, en oliv och 4-5 russin.

Fukta därefter ytterkanten på halva plattan med mjölk (för att limma ihop) och vik över den andra halvan, tryck till kanterna. Vik in kanterna en gång till.

Gräddning:

Pirogerna läggs på en smord plåt och penslas med en uppvispad äggvita. Stick ett litet hål med en tandpetare mitt på pirogen (för att luften ska komma ut) och förhindra att pirogen spricker i ugnen).

Pirogerna gräddas i 175 graders värme tills de fått en vacker färg, cirka 15 minuter.

Låt de nygräddade pirogerna svalna något under en bakduk. Behandla pirogerna varsamt, de går lätt sönder.

Ät pirogen, gärna tillsammans med ett glas rött vin eller en kopp te.

Pirogerna kan också frysas in och värmas upp senare.

Lycka till med baket!